

Jotos – polku osallisuuteen

Lasten ja nuorten osallisuuden käsikirja

Jyväskylän kaupunki

Tampereen kaupunki

Opetusministeriö

Jotos – polku osallisuuteen

Lasten ja nuorten osallisuuden käsikirja

Kirjoittaja ja valokuvat

Jussi Tervonen

Takakannen piirros

Petri Kääriä

Ulkoasu ja taitto

Malla Mela

Paino

Multiprint Oy Tampere

Julkaisija

Tampereen kaupunki

Tampere 2009

ISBN 978-951-609-439-0

ISBN 978-951-609-440-6 (pdf)

Opetusministeriö on rahoittanut tätä hanketta.

Lukijalle

Osallisuus ja vaikuttaminen kuuluvat kansalaisen perusoikeuksiin. Suomessa on viime vuosina eri laeissa säädetty myös lasten ja nuorten kuulemisesta. Osallisuus nähdään olennaiseksi monissa sekä kansainvälisissä että kansallisissa asiakirjoissa ja yhteyksissä. Keskeisin kansainvälinen asiakirja, jossa lasten ja nuorten kuuleminen ja mielipiteiden ilmaisu on kirjattuna, on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka hyväksyttiin 20 vuotta sitten YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989.

Tämä käsissäsi oleva kirjanen on opetusministeriön rahoittaman ja Jyväskylän, Oulun ja Tampereen kaupunkien nuoriso- ja opetustoimien yhteisesti toteuttaman lasten ja nuorten osallisuuden edistämistä tukevan Jotos- koulutushankkeen tuotos. Kaupungit ovat olleet jo aikaisemmin mukana osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu hankkeessa sekä nuorten osallisuushankkeessa.

Keskeisinä tavoitteina vuosien 2007-2009 aikana oli vahvistaa ja kehittää lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien rakenteita ja käytäntöjä sekä lisätä yhteistyötä eri hallintokuntien ja toimialojen välillä uusissa toimintaympäristössä ja näin tukea lasten ja nuorten parissa toimivien osaamista. Tämä rupeama on mahdollistanut myös oman osaamiseni vahvistamista moniammatillisessa yhteistyössä, josta kiitos kuuluu kaikille aktiivisille jotoslaisille.

Tämä kirjanen julkistetaan Lapsen oikeuksien juhlatuokan 20-v. synttäriseminaarissa 19.11. Tampereella. Lasten ja nuorten kansalaistaitojen, kuulemisen, harrastustoiminnan ja osallistumisen edistäminen ovat läsnä arjen pienissä teoissa ja päätöksissä.

Toivon lukijan innostuvan oululaisen ohjaavan opettajan Jussi Tervosen teksteistä ja saavan virikkeitä hankekaupunkien edustajien kokoamista lasten ja nuorten osallisuuden hyvistä käytänteistä.

Tampereella lokakuussa 2009

Heli Piikkilä

projektikoordinaattori

Sisällys

1. Johdantoa osallisuuteen	7
1.1 Laki ja osallisuus	7
1.2 Osallisuuden teoriaa ja filosofista perustaa	8
1.3 Osallisuustoiminnan käytännöllisiä lähtökohtia	10
1.3.1 Osallisuustoiminnan prosessimalli coop-pro	10
1.3.2 Osallisuustoiminnan esteitä ja sudenkuoppia	15
1.3.3 Aito yhteistoiminnallisuus osallisuusryhmän työtapana	16
1.3.4 Juridinen vastuu ryhmien toiminnassa	18
1.3.5 Käyttökelpoisia menetelmiä ryhmien työhön eli miten ohjaan ryhmää riittävän hyvin	19
2. Jotoskuntien osallisuusmallit	24
2.1 Jyväskylän osallisuusmalli	24
2.1.1 Jyväskylän nuorisovaltuuston synty	25
2.1.2 Haasteita ja mahdollisuuksia	26
2.2 Oulun osallisuusmalli	27
2.2.1 Lähtökohtia ja tavoitteita	27
2.2.2 Teoreettinen tausta ja pedagogiset ratkaisut	28
2.2.3 Oululainen osallisuus käytännössä	29
2.3. Tampereen osallisuusmalli	31
2.3.1 Strategiassa otetaan huomioon lasten ja nuorten osallistuminen	31
2.3.2 Lasten osallisuus	33
2.3.3 Nuorten osallisuus	34
2.3.4 Hyvä käytäntö nuoret lauta- ja johtokunnissa	35
2.3.5 Lasten ja nuorten alueelliset vaikuttamiskanavat	35
2.3.6 Kehittämishaasteita	36
3. Lopuksi	38
Lähteet	39

Aluksi

Koko projektin nimi oli sattuma. Sanoista Jyväskylä, Oulu, Tampere ja osallisuus muodostui mukava sana. Alkukirjaimista muodostunut sana jotos on itse asiassa aivan loistava ilmaisu myös osallisuudelle ja sen eri ilmenemismuodoille.

Suomenkielen sana jotos tarkoittaa ainakin kahta asiaa. Jotos on maastovaellus, jossa tarpeelliset varusteet ja muona kannetaan itse mukana ja edetään pieninä ryhminä tehtävärastilta toiselle. Jotoksella ei tarvitse juosta eikä taistella kelloa vastaan. Rasteilla on tehtäviä, joskus saadaan matkalla suoritettavia tehtäviä. Usein joukossa on sekä nokkeluutta että nopeutta vaativia tehtäviä, joskus hupitehtäviäkin piristämässä päivää. Jotoksen ideana on pärjätä tavanomaisilla vaellusvaatteilla ja -varusteilla. Samalla saa tehdä monenlaisia tehtäviä ja nauttia luonnosta.

Lasten ja nuorten osallisuudessa ja osallisuusryhmien toiminnassa on oikein toteutettuna paljon jotoksella oloa. Yhdessä ja pienemmissä ryhmissä tehdään erilaisia asioita. Tarkoitus ei ole tehdä mitään valtavan erikoista vaan usein pieni on kaunista. Samoin tarkoitus on pärjätä suurin piirtein olemassa olevilla resursseilla, usein ei tarvita edes kovinkaan kummoisia välineitä. Osallisuus ei ole myöskään erityisen kilpailullista, tärkeintä ei ole tehdä asioita mahdollisimman nopeasti vaan pikemminkin hyvin ja niin että toiminnalla on vaikutusta.

Toisaalta sana jotos, tarkoittaa jälkijonoa. Mitkä tahansa esim. lumella pitkään näkyvät jäljet muodostavat jotoksen. Lasten ja nuorten osallisuudessakin korostuu yhdessä tekemisen periaate, me hiihdämme samoja latuja. Perässä hiihtäminen on ehdottomasti sallittu, jos jossain päin on keksitty hyvä idea, niin sitä voi vapaasti käyttää myös muualla. Varastaminen on rumaa mutta parastaminen sallittua, eli keksit jo käytetyn hyvän idean ja parastat sen omaan käyttöösi.

Lumessa näkyvä jälkijono sulaa ja katoaa. Oikein toteutettujen osallisuusjotosten jälkijono sitä vastoin näkyy ja säilyy kauan. Parhaimmillaan jäljet eivät katoa pitkänkään ajan kuluessa vaan tulevat päinvastoin yhä vahvemiksi ja vaikuttavimmaksi.

Tätä kirjoitettaessa eletään talouden taantuma-aikaa. Arvaillaan vain kuinka kauan se kestää ja kuinka syvälle sukellaan. Taloudellisten resurssien niukkeneminen ei saa kuitenkaan johtaa siihen vaaralliseen ja lyhytnäköiseen päätökseen, että lasten ja nuorten osallisuusmahdollisuuksista tingitään vaan päinvastoin. Lapsiin ja nuoriin panostaminen on panostamista tulevaisuuteen. Se ei ole mitään ylimääräistä, josta voitaisiin huonoina aikoina luopua vaan päinvastoin osa ydinprosessia, josta on huolehdittava aina olosuhteista riippumatta.

Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen ja sitä myötä paremman yhteiskunnan kehittäminen pitää sisällään aimo annoksen idealismia. Näin taantuman kourissa ja miksi ei kaikkina aikoina ri-

paus idealismia ja uudenlaista ajattelua on paikallaan. Tunnetun kirjan lauseita hieman mukailleen mutta ajatuksen säilyttäen voi heittää lausahduksen, joka sopii hyvin jotoslaisiin lasten ja nuorten osallisuusmalleihin.

”On helppo jäädä lamaan makaamaan, mutta osallistuvat ja aktiiviset jotoslaiset nuoret menevät passiivisuuden suon yli että heilahtaa.”

1. Johdantoa osallisuuteen

1.1 Laki ja osallisuus

Demokratia on varmasti yksi tärkeimmistä ja samalla vaikeimmista sanoista. Demokratian huonoin puoli on siinä, ettei se ole koskaan valmis. Demokratia on luotava yhä uudestaan ja uudestaan. Ei juhlapuheissa, vaan hyvinkin arkisissa päivittäisissä askareissa. Aitoa demokratiaa ei voi olla siellä, missä ei laajasti tunnusteta ja toteuteta kaikkien yhteiskunnan jäsenten laajamittaista osallisuutta ja vaikutusvaltaa yhteisiin päätöksiin.

Demokratia ja osallisuus eivät ole missään tapauksessa itsestään selvyksiä. Miesten yleinen äänioikeus ei ole historiallisesti ajateltuna kovinkaan vanha asia puhumattakaan naisten äänioikeudesta. Edelleen, jos nykypäivänä valtaosa aikuisista pitää jo miesten ja naisten, siis aikuisten, demokratiaa ja yhdenvertaisuutta itsestään selvinä, lapset ja nuoret ovat jääneet unholaan, voitaisiin kai aiheellisesti sanoa lapsipuolen asemaan.

Kuitenkin lasten ja nuorten osallisuudella on hyvin vahva laillinen perusta.

Moni nuori tai aikuinenkaan ei tule ajatelleeksi, että lasten ja nuorten osallisuus ei ole vain aikuisten hyväntahtoisuuden varassa vaan sillä on hyvin laaja ja monipuolinen lainsäädännöllinen velvoittavuus. Lasten ja nuorten äänen pitäisi kuulua ja näkyä kaikkialla Suomessa. Sitä edellyttävät useat eri

lait. Lasten ja nuorten oikeudesta osallistua puhutaan jo perustuslaissa samoin kuin perusopetus- ja lukiolaeissa sekä ammatillisen koulutuksen säädöksissä. Selkeimmin ja vaativimmin asia on muotoiltu nuorisolaissa ja sen kahdeksannessa pykälässä. *”Nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.”* Voiko asiaa enää tämän selvemmin ja velvoittavammin ilmaista?

Kotimaisten säädösten lisäksi meitä sitovat kansainväliset sopimukset kuten EU:n peruskirja ja YK:n lastenoikeuksien sopimus, minkä Suomi on ratifioinut. Ne edellyttävät monissa eri kohdissa lasten kuulemista ja heidän osallistavaa toimintaa.

Todennäköisesti lain kirjain toteutuu maamme kaikissa 348 kunnassa. Paljon puhuttu lain henki onkin sitten visaisempi kysymys. Saavatko lapset ja nuoret todella äänensä kuuluviin heitä koskevissa asioissa? Jos he saavat äänensä kuuluviin, kuunnellaanko heitä? Jos heitä kuunnellaan, onko heidän mielipiteillään mitään todellista vaikutusta?

Lasten ja nuorten osallisuudelle ei ole yhtä ainoaa oikeaa mallia. Jotta niin Suomen lakien kuin ulkomaisten sitoumusten edellyttämä aito osallisuus toteutuisi myös käytännössä, tarvitaan vielä paljon uusien mallien kehittelyä ja yhteistyötä. Kolmen Jotos-kaupungin mallit ovat hyvä osoitus siitä, että lain ja sopimusten edellyttämä aito osallisuus on toteutettavissa.

1.2 Osallisuuden teoriaa ja filosofista perustaa

Miksi lasten ja nuorten pitäisi päästä ylipäänsä osallisiksi ja kuultaviksi eri tilanteissa. Riittääkö perusteluksi vain se, että laki velvoittaa? Lait jäävät usein arkielämässä aika kaukaisiksi ja abstrakteiksi, ne eivät kovin helposti johda hyviin käytännön ratkaisuihin. Tehdään tämä nyt kun on pakko, on lopputuloksen kannalta ehkä hieman huono työskentelyasenne. Pitäisikö meillä olla mietittynä vahvempia ja syvempiä perusteita, niin filosofisia, sosiologisia kuin aivan puhtaan henkilökohtaisesta hyötyajattelusta lähteviä perusteluja lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi?

Mielestäni pitäisi. Ei riitä, että laki velvoittaa. Meidän aikuisten on löydettävä vielä syvempiä perusteita, mikäli haluamme, että lasten ja nuorten osallisuus toteutuisi myös käytännössä. Tarvitsemme niitä itsellemme, kollegoillemme ja kanssaihmisille. Tarvitsemme niitä jopa lapsille ja nuorille. Ennen kuin jotain uutta asiaa voidaan ryhtyä toteuttamaan käytännössä, sille on löydettävä paljon monipuolisia perusteluja. Seuraavissa kappaleissa muutamia näkökulmia ja perusteita, miksi lasten ja nuorten osallisuutta pitäisi vaalia ja edistää.

”Mikäli lapset ja nuoret kokevat itsensä ulkopuoliseksi, tulevan yhteiskunnan itseään uudistava liekki jää kytemään pienellä tulella”, toteaa nuorisotutkija Tomi Kiilakoski.

Viisaammin ei asiaa voisi ilmaista. Pienenä kansana yhä pienempien ikäluokkien Suomessa meillä ei ole todellakaan varaa tuottaa passiivisia ja yhteiskunnan ulkopuolelle jättäytyviä ihmisiä. Jokaisen suomalaisen lapsen ja nuoren pitää jo äidinmaidosta oppia, että paremman yhteiskunnan me saamme vain yhdessä vaikuttaen.

Laajalti hyväksytty eettinen periaate on kaikista uskonnoista löytyvä ohje, jota kristinuskossa kutsutaan rakkauden kultaiseksi käskyksi. Filosofiasa sama periaate on esim. Immanuel Kantilla kategorinen imperatiivi. Se voidaan pukea vaikkapa tällaiseen muotoon: Jokaisella on oikeus tulla kohdelluksi päämääränä, ei välineenä. Nuoret on perinteisesti nähty vain toimenpiteiden kohteena. Oikein tehty osallisuustyö nostaa nuoret keskiöön aktiivisiksi toimijoiksi ja näinhän asian pitäisi ollakin.

Kolmas perustelu on puhtaan henkilökohtainen ja lähtee täysin omasta egoismistani. Olen 30 vuoden kuluttua vanhusten palvelutalossa asiakkaana. Kun mietin millaisten ihmisten haluan itseäni hoitavan, valinta on helppo. Haluan minua hoitamaan hoitajia, jotka ovat pienestä pitäen tottuneet ajattelemaan omilla aivoillaan ja toimimaan yhdessä muiden aktiivisten ihmisten kanssa.

Filosofi Martin Buber sanoo, että olemme aina suhteessa ympäristöömme, toisiin ihmisiin ja ympäröivään luontoon. Suhde voi olla alistava ja esineellistävä, Buber käyttää tällaisesta suhteesta nimitystä Minä - Se. Toisaalta suhde voi olla aidon dialoginen ja tasa-arvoinen, Minä - Hän suhde. Sellaisessa suhteessa ihmisillä mahdollisuus kohdata toisensa aidosti todellisina ja tasaveroisina ihmisinä. Osallisuusryhmien toiminta on Minä - Hän toimintaa parhaimmillaan sekä suhteessa toisiin ihmisiin että ympäristöömme.

Dialogia on hieman vaikea kääntää suomeksi. Keskustelu ja vuoropuhelu antavat käsitteelle turhan pinnallisen ja tavanomaisen merkityksen. Aito dialogi on jotain paljon syvempää ja sillä pitkät historialliset juuret antiikin Kreikkaan saakka. Dialogi edellyttää osallistujilta paljon mutta elämä globaalissa maailmassa ilman opittuja dialogin kommunikatiivisia taitoja on vaikeaa. Aito dialogi edellyttää osallistujilta aktiivista osanottoa, sitoutumista yhteiseen työskentelyyn ja vastavuoroisuutta. Vilpittömyys ja rehellisyys sekä refleksiivisyyden vaatimus, että pitää pystyä tarvittaessa muuttamaan kantansa, ovat opettelemisen arvoisia asioita. Hyvin toteutetuissa osallisuusryhmissä nuorille tarjoutuu erinomainen tilaisuus opetella ja oppia dialogin jaloa taitoa.

Oppimisen psykologiassa pätee edelleenkin vanha periaate, minkä nuorena oppii sen vanhana taitaa. Nykyisin vallitseva suhtautuminen osallisuuteen sotii vastoin kaikki oppimisen periaatteita. Ajattellaan jotenkin kummallisesti, että sitten kun nuori tulee täysi-ikäiseksi, hän oivaltaa itsestään kaikki yhteiskunnalliset osallistumismahdollisuudet, ikään kuin valaistuu. Sitä vastoin moderni oppimistutkimus korostaa jatkuvuutta. Osallistava toiminta pitäisi alkaa jo kotoa, jatkua tarhassa ja koulussa. 18-vuotiaana osallisuuden pitäisi olla juurtunut nuoreen aikuiseen jo itsestään selvyytensä.

Fysiikasta tuttu ilmiö on paineen kasautuminen. Kun paine kasvaa liian suureksi, se purkautuu tavalla tai toisella. Nuoret osallistuvat aivan varmasti meistä aikuisista riippumatta. Olemme nähneet,

että kun nuoret lähtevät osallistumaan omin päin purkaakseen eri tavalla keräytyneitä paineita, seuraukset voivat olla sitä, mitä on nähty Pariisissa, Ateenassa ja Malmössä. Miksi me olisimme poikkeus, ellei painetta pureta. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuutta voidaan pitää paineen purkamisena rakentavalla tavalla. On huomattava, että tämänkään näkökulman huomioon ottaminen ei tee osallisuustoiminnasta millään muotoa vähäarvoisempaa tai osallisuusryhmistä aikuisten tai vallanpitäjien työrukkasta ja manipuloinnin kohdetta.

Elämme jo globaalissa maailmassa. Tulevaisuuden globaalius edellyttää kaikilta ihmisiltä yhä enemmän ja enemmän kykyä vuorovaikutukseen monilla tasoilla. Sellaisia taitoja ei opi kuin harjoittelemalla. Osallisuusryhmissä monipuoliset vuorovaikutus ja vaikuttamistaidot tulevat nuorille ikään kuin muun toiminnan ohella ja lisäävät merkittäväällä tavalla lasten ja nuorten sosiaalista pääomaa ja kykyä toimia asianmukaisesti tulevaisuuden maailmassa.

1.3 Osallisuustoiminnan käytännöllisiä lähtökohtia

1.3.1 Osallisuustoiminnan prosessimalli coop-pro

Coop-pro eli osallisuusryhmien yhteistoiminnallinen malli syntyi nuorisotoimen ympäristökasvatuksen työseminaarissa marraskuussa 2007. Mallin tekoon osallistuivat Oulun kaupungin nuorisotoimen palvelupäällikkö Riitta Veijola ja opetustoimen ohjaavat opettajat Jussi Tervonen ja Jussi Tomberg.

Prosessityöskentelyn vaiheet

Ryhmien kanssa työskennellessä on aina otettava huomioon muutamia tärkeitä seikkoja. Ensimmäkin pitää tiedostaa ryhmän tehtävä tai tarkoitus. Yhdessäolo, hauskanpito ja leikkiminen eroavat huomattavasti ryhmän toiminnan tarkoituksena tiettyä päämäärää ja tavoitetta palvelevasta työskentelystä. Hauskanpito ja leikkiminen yhdessä voi toki olla hyväksyttävä toiminnan tarkoitus. Tällöin työskentely rajoittuu yleensä yhteen kertaan niin, että tarkkaa suunnitelmallisuutta ei juurikaan tarvita.

Jos asioihin halutaan saada muutoksia, toiminnan on perustuttava prosessityöskentelyyn. Muutoin työ jää helposti puuhasteluksi, eli tuotetaan jotain, mikä kyllä saattaa olla hyvinkin näyttävää mutta mikä todellisuudessa on vain tavalla tai toisella näennäistä. Työstä ei jää mitään jälkiä eli jotos häviää saman tien. Muutoksia ei tapahdu ja asiat jatkuvat entisellään. Todellisten tulosten aikaansaamiseksi työskentelyn on siksi oltava pitkäjänteistä, määrätietoista ja prosessimuotoista.

Käytännön työssä resurssimme (esim. aika) ovat aina rajalliset. Tämä saattaa johtaa kiusaukseen jättää prosessista pois joitakin vähemmän tärkeitä osia. Siksi on syytä korostaa, että minkä ta-

hansa prosessin vaiheen jättäminen pois tai suorittaminen väärällä tavalla johtaa puutteelliseen lopputulokseen.

Mallia voi soveltaa ja muokata monin tavoin. Sen sokea noudattaminen ei ole tarpeen, mutta on tärkeää huolehtia siitä, että kaikki vaiheet käydään prosessissa läpi tavalla tai toisella. Osallisuusryhmissä prosessi pitäisi pyrkiä viemään läpi vuosittain. Jos ryhmien toiminta noudattaa koulujen vuosikelloa, on pidettävä huolta, että arviointi tulee hoidetuksi vaikka se jäisikin toukokuulle.

1. Osallisuusryhmän muodostaminen

Osallistujia valittaessa parasta tapaa ei varmasti ole, mutta lähtökohtana tulee aina olla nuorten oma innokkuus. Kenties helpointa on koota edustava ryhmä peruskoulusta, koska siellä on edustettuna lähes koko ikäluokka. Oppilaat tulevat myös läheisiltä alueilta, jolloin lähiympäristön kehittämiseen liittyvät osallisuusprojektit ovat helposti toteutettavissa.

Toisen asteen oppilaitoksista ryhmien muodostaminen on vaikeampaa, sillä opiskelijat ovat jo valmiiksi valikoituneet. Lisäksi opiskelijat saattavat tulla todella laajoilta alueilta, joten esim. lähiympäristöön suuntautuvia projekteja on vaikea toteuttaa. Samoin omat vaikeutensa tuottavat ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden erilaiset opetussuunnitelmat, lukujärjestykset yms. käytännön asiat.

Ryhmän valinnassa olisi ihanteellista, että mukaan tulevien nuorten joukko on mahdollisimman kattava ja heterogeeninen, mutta vaarana on, että mukaan valikoituu / valitaan vain tietynlaisia nuoria. Usein tämä tarkoittaa nuoria, jotka harrastavat jo muutenkin kaikkea, ovat aktiivisia, menestyvät koulussa jne.

Kuten edellä on todettu, parasta tapaa koota ryhmä ei olekaan. Ikuisuusongelma on se, miten passiiviset ja ehkä muutoinkin syrjäytymisvaarassa olevat nuoret saataisiin mukaan. Siksi on tärkeää, että me aikuiset olemme kaiken aikaa tietoisia siitä, millä perusteilla ja miksi ryhmää ollaan kokoamassa. Toisaalta on syytä pitää mielessä, missä määrin voimme velvoittaa nuoria osallistumaan, sillä toiminnan on aina perustuttava vapaaehtoisuuteen ja kaikilla on oltava oikeus myös olla osallistumatta.

Joissakin tapauksissa saattaa olla paikallaan vaikuttaa ryhmän kokoonpanoon niin, että mukaan valitaan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, joille ryhmässä toimiminen tarjoaa mahdollisuuden osallistua ja kokea onnistumisia.

Osallisuuden kannalta on ehkä jossain määrin relevantti kysymys myös se, kuka ryhmän valitsee. Voiko olla demokratian pelisääntöjen mukaista, että lasten ja nuorten osallisuusryhmään jäsenet valitsee aikuisista koostuva raati? Ehdottomasti lapsilla ja nuorilla täytyy olla tavalla tai toisella keskeinen rooli ryhmien jäseniä valittaessa.

2. Valmennus

Valittu ryhmä on aina aluksi lauma, joukko nuoria, jotka eivät välttämättä tunne toisiaan lainkaan. Laumasta on tehtävä ryhmä, yhteisö, jossa jäsenet tuntevat paitsi toisensa myös ryhmän tarkoituksen. Ryhmäytävämisvaiheessa on myös tärkeä korostaa, että vain yhdessä ja yhteistyöllä ryhmä voi päästä tuloksiin.

Yhteishenki ja luottamus eivät synny hetkessä. Niinpä valmennus kuuluu prosessin kaikkiin vaiheisiin. On harhaa luulla, ryhmäyttäminen onnistuu yhdellä kertaa ryhmäyttämispäivänä. Näin ei missään tapauksessa ole vaan aiheeseen on palattava joka kerta, kun ryhmä kokoontuu. Tämä jää helposti liian vähälle huomiolle, koska se saatetaan kokea itse asiaan liittymättömänä turhana ja aikaa vievänä puuhasteluna. Jatkuvan valmennuksen laiminlyöminen lamauttaa hyvinkin ryhmän toimintaa, kun taas hyvin tehty valmennus ja ryhmäytys kasvavat korkoa ja antavat työskentelylle pontta prosessin edetessä.

Ryhmän vetäjän tehtävänä on huolehtia siitä, että ryhmällä on kaikki ne tiedot ja taidot, joita se työssään tarvitsee. Huonoa ryhmää ei ole. Sen sijaan voi olla tehtävänsä huonosti valmennettu ryhmä, ja jos näin on, meidän aikuisten on syytä katsoa peiliin.

Ryhmän kanssa työskentelevillä aikuisilla pitää olla myös suurin piirtein yhteiset pelisäännöt ja yhteinen ymmärrys toiminnan tavoitteista. Opetus- ja nuorisotoimen osin erilaiset tehtävät ja toimitatavat voivat olla ryhmää valmennettaessa suuri rikkaus, kunhan tämä erilaisuus tiedostetaan ja sitä osataan hyödyntää rakentavasti.

Suurissa projekteissa toimijoina voi olla sekä nuoria että aikuisia. Aivan kuten nuoret, myös aikuiset tarvitsevat valmennusta. Heille on tehtävä selkoa projektin tavoitteista ja periaatteista niin, että tuloksena on täydellinen läpinäkyvyys eli että kaikilla projektissa mukana olevilla on samat tiedot. On tärkeää huomata, että aikuiset eivät välttämättä ole tottuneet nuorten autonomiseen toimintaan, mikä saattaa herättää kielteisiäkin reaktioita ja vaatia lääkkeeksi hieman asennekasvatusta.

3. Projektin suunnittelu

Työskentelyyn sitoudutaan sitä paremmin, mitä enemmän siihen on saanut vaikuttaa. Ihannetilanne on se, että nuorten ryhmä saa itse päättää hankkeen sisällöstä ja työmenetelmistä ja myös itse toteuttaa projektin kaikki vaiheet.

Aikuisten rooli tässä suunnitteluvaiheessa on pysyä taustalla ja ehkä tarpeen vaatiessa hieman jarrutella ryhmää. Nuoret voivat helposti ohittaa suunnitteluvaiheen varsin nopeasti ja rynnätä suoraan toimintaan. On kuitenkin syytä pitää mielessä vanha ohje: hyvin suunniteltu on puoliksi tehty.

Suunnitteluvaiheessa keskustellaan ja sovitaan kaikista niistä asioista, jotka kuuluvat projektin toteutukseen, aikatauluun, resursseihin ja vastuunjakoon. On tärkeää, että kaikki, mistä sovitaan, kirjataan muistiin, sillä muuten asioilla on tapana unohtua. Dokumentointi on tärkeää myös siksi, että jokaisen tapaamisen aluksi on syytä kerrata aikaisemmin sovitut asiat, sillä kertaus on opintojen äiti erityisesti nuorille. Ryhmä voi valita keskuudestaan vakituisen kirjurin tai sopia kulloinkin erikseen, kenen tehtävänä on merkitä asiat muistiin. Aikuiset voivat tietenkin toimia mahdollistajina myös dokumentoinnin osalta.

Lähtökohtana voi olla myös jokin alueen akuutti ongelma, jonka ratkaisemiseksi aikuiset tilaavat nuorilta projektin. Tällaisessakin tapauksessa on tärkeää, että nuorille annetaan mahdollisimman paljon vastuuta projektin toteuttamisesta.

4. Toteutus

Kirjoituksessa projektin toteutus on nopeasti kuvattu, kun taas elävässä elämässä se on luonnollisesti prosessin laajin ja pitkäkestoisin vaihe. Osallisuusprojektista riippuen kesto voi vaihdella yhdestä päivästä useampaan vuoteen.

Projekti toteutetaan sovitulla tavalla. Nuoret toimivat projektin toteuttajina alusta loppuun asti ja huolehtivat tarvittaessa myös alueen muiden nuorten kouluttamisesta. Koska nuoria on ryhmässä kuitenkin suhteellisen vähän, joskus saattaa olla paikallaan viedä projekti alueen kouluihin ja nuorisotaloille ja varmistaa näin, että sitä pääsevät työstämään alueen kaikki nuoret.

5. Vaikuttavuus

Usein käy niin, että kun projekti on toteutettu ja tulokset koottu, toiminta päättyy. Tulokset ja tuotokset eivät päädy minnekään tai joutuvat pahimmassa tapauksessa roskakoriin. Hyvinkin aktiivisesta ja tuloksellisesta työskentelystä ei jää mitään jälkiä, koska vaikuttavuutta ei ole otettu huomioon. Nuoret itsekin pettyvät ajan mittaan huomattessaan, että työskentely jäi puuhastelun asteelle.

Jotta prosessin tuloksilla olisi vaikuttavuutta, ne on julkistettava mahdollisimman näkyvästi. Nuoria on tästä syystä opastettava pitämään yhteyttä paitsi paikallisiin viestimiin myös erilaisiin internetin tarjoamiin mahdollisuuksiin. Parhaassa tapauksessa nuoret voivat itse tiedottaa työnsä tuloksista eri tavoin ja saada niille näin julkisuutta.

Useimmiten yhteyttä kannattaa pitää myös alueen päättäjiin ja viranomaisiin ja saattaa projektin tulokset heidän tietoisuuteensa, sillä he voivat tarjota apua ongelmien ratkaisemiseksi. Alueen kouluissa ja nuorisotaloissa on lisäksi syytä järjestää tiedotuskampanja, jotta mahdollisimman moni nuori pysyy asioista ajan tasalla.

On tärkeää, että nuoret opetetaan ajattelemaan ratkaisukeskeisesti. Projektin esiin tuomiin ongelmiin ei pidä juuttua, vaan on keskityttävä löytämään niihin ratkaisut. Elävän elämän rajoitukset ja realiteetit on tietenkin otettava huomioon. Olisi epärealistista edellyttää nuorten ratkaisevan ongelmia, joihin kukaan muukaan ei aikaisemmin ole löytänyt ratkaisua.

6. Arviointi

Projektin lopuksi toimintaa ja tuloksia on aina arvioitava. Tämä tarkoittaa, että nuoret arvioivat itse projektinsa onnistumista. Arvioinnin pitää olla monitasoista ja kohdistua paitsi saavutettuihin tuloksiin myös itse prosessiin. Yleensä toiminnassa kaikki ei suju niin kuin on suunniteltu ja epäonnistumisia tapahtuu väistämättä. Aikuisten tehtävänä on ohjata nuoria näkemään epäonnistumisten toinen puoli. Positiivisesti ajatellen virheet ovat välttämättömiä ja toivottavia, koska vain niistä ihminen voi oppia.

Aikuisten on myös huolehdittava siitä, ettei epäonnistumisille haeta syntipukkia vaan ryhmä tiedostaa yhteisen vastuunsa niin onnistumisista kuin epäonnistumisistakin. Hyvään arviointiin kuuluu katsoa menneeseen ja hakea sieltä paitsi onnistumisia myös epäonnistumisia, jotka on kyettävä näkemään kehittämiskohteina. Arvioinnin pääpaino on kuitenkin tulevaisuudessa eli arvioin-

tia tehtäessä on pohdittava, mitkä asiat on seuraavalla kerralla tehtävä toisin, jotta tulos olisi entistäkin parempi.

Projektiin osallistuneet nuoret ja aikuiset arvioivat paitsi omaansa myös toistensa toimintaa. Arviointi voidaan ja se kannattaa tehdä ainakin osaksi toiminnallisia menetelmiä käyttäen. Parhaimmillaan arviointi ei ole ryppyotsaista virheiden ja syyllisten etsimistä vaan hauskaasti organisoitua yhteistyötä, jolla kehitetään omaa toimintaa.

Ainakin alkuvaiheessa on parasta, että arvioinnin organisoinnista huolehtivat tehtävään nimetyt aikuiset, varsinkin jos projektissa on noussut esiin negatiivisia asioita. Jatkossa nuoret voivat ottaa yhä enemmän vastuuta tästäkin prosessin vaiheesta.

1.3.2 Osallisuustoiminnan esteitä ja sudenkuoppia

Osallisuus toteutuu ehdottomasti helpommin juhlapuheissa ja teoriassa kuin käytännössä. Elävässä elämässä osallisuuden tiellä on lukemattomia esteitä. On syytä huomata, että ne on yleensä poistettavissa tai kierrettävissä, mutta jos niitä ei tiedosta, ne voivat mitätöidä hyvin alkaneen työn. Oikealla tavalla kohdattuna este ei ole este vaan korkeintaan hidaste. Myös osallistuvien nuorten on hyvä kokea, että aina kaikki ei suju niin kuin pitäisi ja että joskus hyväkin idea ei vain eri syistä voi toteutua. Oikein käsiteltyinä pettymykset ja epäonnistumiset ryhmien toiminnassa voidaan jälkeenpäin kääntää uudeksi oppimiseksi ja voimavaraksi.

Lasten ja nuorten osallisuuden tiellä on monenlaisia karikkoja. Osa niistä tulee ulkoapäin ja niitä on luettelon omaisesti seuraavassa. Luettelo ei ole varmasti mitenkään kattava, voit lisätä siihen itse kokemiasi. Joskus esteet voivat olla hyvin selvärajaisia ja helppo havaita, joskus hyvin hienovaraisia, puettuina jopa mielenkiinnon valekaapuun.

1. Päätäjät eivät halua todellista osallistumista
2. Virkamiehet eivät halua todellista osallistumista
3. Huonot kokemukset nuorten osallisuudesta, teiniliiton haamu
4. Asiat tehdään nuorille liian valmiiksi
5. Nuoria ei auteta tarpeeksi, heidät jätetään pulaan
6. Nuoret eivät tiedä miten osallistua, asia on heille outo
7. Asioiden sokerointi vaikka keisarilla ei ole uusia vaatteita
8. Osallisuusryhmissä mukana vain niitä, joilla menee muutenkin hyvin. Voimmeko osallisuushankkeilla jopa tuottaa eriarvoistumista ja syrjäytymistä.
9. Väärin sammutettu eli suosimme vain tietynlaista osallisuutta ja nuoret eivät halua osallistua niin kuin me haluamme

Edellä mainitut esteet nousevat ulkoapäin. Käytännön osallisuustoiminnassa on aina runsaasti myös

arkipäivän käytännöistä lähteviä esteitä. Nykypäivänä aika on kortilla ja valitettavasti sitä ei valmisteta lisää. Vaikka osallisuus onkin tärkeä asia, maailmassa on myös muita tärkeitä asioita. Myös tilat, tarvittavat välineet ja myös taloudelliset resurssit voivat tehokkaasti estää osallisuustoimintaa, vaikka halua ja tarvetta toimintaan olisi.

Oma lukunsa on myös ryhmistä ja nuorista lähtevät esteet. Ensinnäkin on painokkaasti todettava että, kaikki eivät halua osallistua ja se on täysin oikein. Kaikkien ei tarvitse olla ulospäin suuntauneita eksroverteja, omissa oloissaan ja jutuissaan viihtyvillä introverteilla pitää saada olla oikeus toimia tavallaan. Nuorille on luotava osallistavia rakenteita ja tarjottava runsaasti osallistumismahdollisuuksia, mutta kaiken pitää perustua aina vapaaehtoisuuteen ja nuoren omaan aitoon haluun lähteä toimintaan mukaan.

Hyvinkään viritetyssä ryhmässä eivät henkilökemiat aina toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Vaikka osallisuusryhmien nuoret ovat yleensä hyvin sosiaalisia ja omaavat hyvät vuorovaikutustaidot, ihmisuhteongelmien karikat uhkaavat osallisuusryhmiä aivan samalla tavalla kuin mitä tahansa ryhmiä. Ryhmillä on myös taipumus poiketa helposti varsinaisesta tehtävästä ja työskentely jää arkipäivän rupattelun tasolle. Tällainen kahvipöytäkeskustelun tasolle jääminen on sinänsä inhimillistä ja ajoittain hyväksyttävää, mutta osallisuusryhmiltä pitäisi edellyttää myös jonkinlaista tulostuuta, mitä se sitten ikinä onkaan.

1.3.2. Aito yhteistoiminnallisuus osallisuusryhmän työtapana

Yhteistoiminnallinen työskentely on ryhmätyöskentelyä, jossa jokainen jäsen kantaa vastuuta yhdessä sovituista tavoitteista. Jokainen jäsen pyrkii työskentelemään sekä itsensä että ryhmänsä hyväksi pyrkien hyviin tuloksiin. Sujuvan yhteistyön edellytyksenä on, että jokainen on omaksunut kaksi periaatetta: toisten auttaminen niin oppimisessa kuin työskentelyssäkin, ja jokaisen aktiivinen osallistuminen takaavat sen, että yhteistyö on mahdollista ja hyödyllistä. Käsitteenä yhteistoiminnallisuus on siis helppo. Ihmiset toimivat yhdessä yhteisen päämäärän puolesta. Jos individualismi on aatteenä vanha, yhteistoiminnallisuus on vielä radikaalisti vanhempi. Ihmisestä ei olisi koskaan tullut sitä mikä olemme ilman laajamittaista ja kaikenkattavaa yhteistyötä.

Mikä tahansa yhdessä työskentely ei ole yhteistoiminnallista. Monet muistavat kouluajoilta huonosti toteutettuja ryhmätöitä. Muutama aktiivinen teki työt ja muut siipeilivät. Perinteinen ryhmätyö on aidon yhteistoiminnallisuuden irvikuva. Työskentelyn täytyy täyttää viisi ehtoa ennen kuin sitä voi kutsua yhteistoiminnalliseksi ja yhdenkään ehdon täytyminen ei ole itsestään selvää vaan vaatii jatkuvaa harjoittelua ja opiskelua.

Ensinnäkin yhteistoiminnallisesti toimittaessa jokaisen jäsenen tulee olla myönteisellä tavalla riippuvainen muista ryhmäläisistä sekä näiden suorituksista. Tehtäväksi saatua tai otettua ei saada suoritettua ilman jokaisen jäsenen panosta. Jokaisella on siis oma tehtävänsä, joista muodostuu yhteinen

päämäärä. Tällaisen riippuvuuden muodostuminen ei ole itsestään selvää. Sen tähden tarvitaan aikaa ja harjoitusta, jotta nuoret tottuvat olemaan riippuvaisia toisistaan. Yhteenkuuluvaisuuden tunnetta voidaan lisätä mm. asettamalla yhteisesti sovittavia tavoitteita.

Toiseksi esteetön ja avoin vuorovaikutus jäsenten kesken on edellytys toimivalle yhteistyölle. Jokaisen tulee tuntea itsensä tarpeelliseksi sekä hyväksytyksi omana itsenään. Esimerkiksi jokaiselle jäselle voidaan antaa jokin rooli, jolloin rooliin liittyvä työskentely vie lähemmäs yhteistä tavoitetta!

Kolmanneksi jokaisella on yksilöllinen vastuu. Niin mukavaa ja kivaa kuin liftaaminen onkin, hyvässä yhteistoiminnallisessa työskentelyssä ei saa olla peukalokyytiläisiä. Jokainen jäsen kantaa vastuuta muidenkin työskentelystä ja siitä, että ryhmä saavuttaa asetetut tavoitteet. Vaikka tehtävä on saatu ratkaistua se ei vielä tarkoita sitä, että ryhmäntyöskentelykin on päättynyt. Tehtävä on suoritettu onnistuneesti vasta sitten, kun voidaan olla varmoja siitä, että jokainen ryhmän jäsen on ymmärtänyt ja tehnyt sen, mitä pitikin. Yhteistoiminnallisuuden eräs paradoksi onkin siinä, että samalla kun se korostaa yhteisöllisyyttä se nostaa myös yksilön arvoon.

Neljänneksi yhteistoiminnallisuuden tavoitteena on myös kehittää nuoren nk. metakognitiivisia taitoja. Toiminta on sitä tehokkaampaa sekä tulokset sitä laadukkaampia, mitä paremmin nuori ymmärtää ja ohjaa omaa toimintaansa sekä kokee ryhmän kehityksensä tukena. Ryhmän työskentelyyn tulisi sisältyä myös tehtävän suorittamisen lisäksi ryhmän sisäistä oman toiminnan pohtimista ja arviointia sekä mahdollisesti jokaisen yksilön oman työskentelyn arviointia. Analysoinnin tarkoituksena on myös kehittää ryhmän sosiaalista käyttäytymistä - saadaan harjoitusta rakentavan palautteen antamiseen ja vastaanottamiseen, molemmat niin vaikeita mutta samalla niin tarpeellisia taitoja.

Viidenneksi yhteistoiminnallinen työskentely tarjoaa mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitoja, päätöksentekoa, erilaisiin rooleihin liittyviä taitoja esimerkiksi johtamista, ongelmanratkaisua sekä keskinäistä kommunikointia, suvaitsevaisuutta toisia kohtaan yms.

Ryhmän tuloksellinen toiminta edellyttää monipuolisia sosiaalisia taitoja ja joustavia asenteita. Yhteistoiminnallinen työskentely edellyttää, että ryhmän jäsenet tuntevat toisensa hyvin ja luottavat toisiinsa. Lisäksi heidän välinen kommunikointi on oltava avointa ja rehellistä. Jokaisen jäsenen tulisi kunnioittaa toistensa mielipiteitä ja tukea toisiaan. Yhteisten ongelmien ratkaiseminen tulisi tapahtua rakentavassa ja positiivisessa hengessä. Tämäkin vaihe on erittäin tärkeä, koska meidän tiedämme, että yhdessä toimiminen ei ole koskaan ongelmatonta. Ongelmia syntyy varmasti ja ne on opittava yhdessä myös ratkaisemaan rakentavalla tavalla.

Yhteistoiminnallisuus on enemmänkin ajattelutapa tai toimintafilosofia kuin jokin tietty työskentelymalli. Ei ole myöskään olemassa yhtä yhteistoiminnallista mallia vaan sitä voidaan toteuttaa erittäin monella tavalla. Yhteistoiminnallisuus sopii oikeastaan minkä tahansa työskentelyn pohjaksi kunhan vain paikalla on useampia ihmisiä. Käytännössä yhteistoiminnallisuus ei ole mitenkään erityisen vaikeaa tai vaativaa, se enemmänkin pienä hoksaamista ja asioiden tekemistä hieman erilaisella ta-

valla. Yleensä se vaatii aluksi hieman myös omien uskomusten uudelleen käsittelyä, tarpeellista ja hyödyllistä aina silloin tällöin?

Lasten ja nuorten osallisuusprojekteissa tarvitaan myös aikuisia. Aikuisilla pitää olla sananvaltaa työskentelyn muotoihin, ei niinkään sisältöihin. Aikuisten rooli on toimia taustalla mahdollistajina ja valmentajina. Tarvittaessa aikuisten velvollisuus on myös puuttua tilanteeseen silloin, kun asiat tai ryhmän ihmissuhteet uhkaavat ajautua raiteiltaan.

Oikein käytettynä ja toteutettuna yhteistoiminnallinen työskentely tarjoaa erinomaisia mahdollisuuksia juuri osallisuusprojekteissa. Sopivasti huumorilla höystettynä tuloksellinen yhteistoiminnallinen työskentely voi olla todella hauskaa kaikille osapuolille. Ei suinkaan pieni seikka, jos muistamme vanhaa pedagogista hokemaa: minkä ilotta oppii, sen surutta unohtaa!

Yhteistoiminnallisuus ei ratkaise kaikkia ongelmia, onneksi. Hyvässäkin ryhmässä osallisuus voi toteutua rajallisesti. Sosiaalinen status on hieno nimi asialle, jonka kaikki vaistomaisesti tietävät. Yleensä sillä tarkoitetaan henkilön nauttimaan arvostusta, kunnioitusta tai arvovaltaa. Kun koolla on parikymmentä ihmistä iästä riippumatta, käy hyvin helposti että keskustelussa vain muutama puhuu hyvin paljon, valtaosa vähän ja aina on myös niitä jotka eivät puhu lainkaan. Kun on kyse nuorista, voidaan puhua suosioista eli kuinka suosittu nuori on ryhmässä. Kyse on erittäin herkästä asiasta. Huomaamattamme voimme hyvää tarkoittaessamme suosia eriarvoisuutta jopa osallisuusryhmien toiminnassa, ellei työskentelyä tehdä aidon yhteistoiminnallisesti. Osallisuusryhmien vetäjillä pitääkin olla runsain mitoin herkkyyttä havaita sosiaalisen statuksen vaikutus ryhmässä ja taitoa löytää työtapoja ja rakenteita, joilla vähentää sen kielteisiä seurauksia. Hyvässä yhteistoiminnallisessa ryhmässä ei ole sivuosan esittäjiä vaan kaikki ovat päätähtiä.

1.3.4 Juridinen vastuu ryhmien toiminnassa

Koska toiminnassa on mukana yleensä sekä nuorisotoimen että opetustoimen henkilöstöä olisi äärimmäisen tärkeä selvittää vastuusuhteet. Kun osallisuusryhmien toiminnassa on mukana satoja nuoria, niin valitettavasti jossain vaiheessa tapahtuu onnettomuuksia ja sen takia on hyvä että vastuusuhteet on käyty läpi etukäteen.

Vastuusuhteiden juridinen puoli on monimutkaista, että siihen ei maallikoiden kyyt riitä vaan tarvitaan lakimiesten tietämystä. Oulussa asiaa on selvitelty ja vielä syksyn 2009 aikana on tarkoitettu tuottaa yhdessä kaupungin lakimiesten kanssa tiivistetty yhteenveto vastuukysymyksistä. Yhteenvetoon on tarkoitus olla mahdollisimman käytännönläheinen ja selkokielineen. Oulun yhteenveto tullaan lähettämään kaikille jotoslaisille.

Alustavan suunnitelman mukaan juridinen vastuu selvitetään nyt kerralla perinpohjaisella tavalla. Valmistelussa konsultoidaan opetushallitusta, opetusministeriötä, ammattijärjestöjä ja kuntaliittoa.

Tarkoitus on pyrkiä tekemään kerralla niin hyvä paperi, että se selkiyttää kaikkien toimijaosapuolten toimenkuvat, vastuut ja velvollisuudet. Se ei varmasti tule estämään onnettomuuksia, mutta ainakin meillä on etukäteen mietitty miten menetellä missäkin tapauksessa.

Oululainen malli tulee olemaan todennäköisesti kolmiportainen. Ylimmällä portaalla tehdään sopimus opetustoimen ja nuorisotoimen kesken. Sopimuksessa hahmotellaan osallisuusyhteistyön yleiset raamit.

Toisella portaalla määritellään vastuut toimeenpanotasolla eli koulujen yhdysopettajien ja ryhmien vetäjien ja nuorisotalojen tasolla. Kummankin puolen vastuut ja velvollisuudet kirjataan mahdollisimman tarkasti.

Kolmannella tasolla laaditaan sitten tarvittava ohjeistus osallisuusnuorille ja heidän huoltajilleen.

Koko juridisen selonteon tarkoituksena ei ole lisätä byrokratiaa ja kasata esteitä osallisuustyölle. Pääinvastoin tarkoitus on edistää osallisuutta tekemällä se kaikille osapuolille mahdollisimman läpinäkyväksi, niin että jokainen toimija on tietoinen velvollisuuksistaan ja vastuistaan.

1.3.5. Käyttökelpoisia menetelmiä ryhmien työhön eli miten ohjaan ryhmää riittävän hyvin

Jos listattaisiin kaikki hyvän osallisuusryhmän vetäjän ominaisuudet, saataisiin lista, josta yksikään inhimillinen olento ei pysty suoriutumaan. Onkin parempi puhua riittävän hyvästä ohjaajasta tai vetäjästä. Ryhmien tehtävät ja olosuhteet vaihtelevat niin paljon, että kaikkeen sopivia ohjeita on mahdollon antaa.

Hyvä osallisuusryhmän vetäjä voi olla monella tavalla. Varmasti yksi erittäin suotava lähtökohta olisi, että ryhmän vetäjä on tehtävässään omasta halustaan, ei määrätynä. Edelleen edesauttaa asiaa, jos vetäjä on sisäistänyt osallisuuden tärkeyden ja aidosti haluaa lisätä sitä. Oma innostuskaan ei välttämättä ole pahasta, Goethen sanoin: Jos haluat sytyttää, sinussa pitää olla tuli.

A. Positiivinen ajattelu

Myönteinen ajattelu ja sen vaatiminen herättää monenlaisia tunteita. Amerikkalaisperäinen konsulttien kauppaama hymyily ja ylipositiivinen imeltyys saa tuntemaan tyydytystä aina, kun näkee jonkun vihaisen nuoren kävelevän päällään paita tekstein "Positiivisuus on perseestä".

Toisaalta suomalaiskansallinen kaiken surkeilukaan ei ole sieltä rakentavimmasta päästä. Tällainen surkeilu kiteytyy vanhassa kainuulaisessa sanonnassa: "Se, joka aamulla nauraa, on illalla haukan persiessä".

Surkuttelevan, negatiivisesti kaikkeen suhtautuvan ryhmän vetäminen on sitä kuuluisaa kivirekeä. Ehdottomasti ryhmässä on käytävä läpi myös kielteiset tuntemukset ja kokemukset, mutta niihin ei kannata juuttua kiinni. Kaikessa työskentelyssä sitä saa, mitä tilaa. Jos pyydät ryhmäläisiä keskittymään menneeseen ja ilmenneisiin ongelmiin, niitä riittää ja niihin juututaan helposti kiinni. Jos sen sijaan keskitytään tulevaisuuteen ja mahdollisiin ratkaisuihin, työskentely tuottaa aivan erilaisen lopputuloksen, vaikka lähtökohdat olisivatkin samanlaisia.

Ryhmien toiminnassa ei kannata aliarvioida tunteiden ja sopivan virittelyn merkitystä. Oikein tehtävään viritetty porukka etenee huumorin ja mukavan tunnelman siivittämänä aivan erilaiseen suoritukseen kuin ryhmä, joka juuttuu surkutteluun. Tässä suhteessa vetäjän kannattaa aina työskentelyn alkaessa käyttää aikaa ryhmän virittämiseen mahdollisimman tarkoituksenmukaiseen tilaan. Tässä on esimerkkinä sekä aikuisten että lasten ja nuorten virittelyssä hyväksi todettu jääsärkijä.

Jaa ryhmä 3-4 heterogeeneisiin ryhmiin. Esitä ryhmälle seuraava tarina sopivasti eläytyen.

Kuljet syksyisessä metsässä. Sää on mainio, aurinko paistaa, syksyinen metsä on ihanan raiakas ja maisemat mahtavia. Keräilet puolukoita, niitä on tosi paljon ja astiasikin alkaa olla puolillaan. Mutta sitten, kuulet pahanenteistä karjuntaa, käännyt katsomaan ja huomaat, että erittäin ilkeän ja raivostuneen oloinen karhu juoksee noin sadan metrin päässä sinua kohti. Reagoit nopeasti, säntäät juoksuun, siinä sivussa marjaämpärikin kaatuu, ja juokset uuden 200 metrin maailmanennätyksen. Valitettavasti metsäkangas loppuu, tulet suon laitaan, karhun ääni kuuluu yhä lähempänä. Edessäsi on enää muutaman metrin korkuinen suomänty, kipuut pikavauhtia sen latvaan. Katsot alaspäin ja näet että karhu on puolessa välissä tulossa ylöspäin.

Kertomus päättyy tähän. Ryhmien tehtävä löytää vähintään viisi selvästi myönteistä asiaa tästä tilanteesta. Purkamisessa kaikki ehdotukset hyväksytään aplodien ja naurun kera.

Hyvällä ryhmävetäjällä on aina taskussaan muutama hyvä virittely. Vastaavia tarinoita on helppo laatia. Parasta on aina, jos ne ovat omakohtaisia. Kaikilla meillä on ollut tilanteita, joissa on tuntunut mahdottomalta löytää myönteisiä puolia ja kuitenkin niitä löytyy, kun pistää toiset miettimään. Samaa tarinaa voi käyttää vain kerran. Hyvä puoli toisaalta, että tämä pakottaa keksimään uusia hyviä tarinoita.

Toinen varsin käyttökelpoinen tunnelmaan virittelijä on nopeampi. Kerro ryhmälle aluksi hieman positiivisuuden periaatteesta ja sano, että ulospäin positiivisuus näkyy iloisina ilmeinä ja hymyinä. Kerro myös, että usein asiaa hyvä lähestyä paradoksaalisen intention eli asian vastakohtan kautta. Pyydä, että jokainen ryhmäläinen ottaa kasvoilleen ankeimman ja ynseimmän ilmeensä ja katselee muita läsnä olevia niin inhoten ja halveksien kuin mahdollista ja että hymyily on ehdottomasti kielletty. Johtaa tietenkin siihen, että kaikkia alkaa suunnattomasti hymyillä ja mukava työskentely tunnetila on aikaansaatu.

B. Jäänsärkijöitä ja toiminnallisia menetelmiä

1. Kilpi

Varsinkin ryhmän toiminnan alkuvaiheessa hyvä harjoitus. Harjoituksen hienous syvemmällä tasolla piilee kilven symboliikassa. Meillä kaikilla on yleensä ihmisiin tutustuttaessa suojarustuksia, kilpiä ja niitä toki tarvitaankin. Mutta kun tulee tietoiseksi asiasta, ikään kuin automaattisesti liiallisten suojarustusten ylläpito käy tarpeettomaksi ja ryhmäläiset laskevat kilpensä alemmaksi.

Harjoitus lyhyesti.

Jaa kaikille A4-kokoinen paperi ja pyydä heitä piirtämään siihen kilpi, joka täyttää lähes koko paperin. Nuoret kysyvät tässä vaiheessa usein, millainen kilpi pitää piirtää. Ohjeista niin, että jokainen piirtää haluamansa kilven. Se voi olla kilpikonnan kilpi, soturin kilpi, vaakunakilpi jne. Pyydä heitä jakamaan kilpi vielä noin 4 yhtä suureen osaan niin, että osiin voi kirjoittaa.

Tämän jälkeen pyydä nuoria kirjoittamaan yhteen neljännekseen ainakin 3 asiaa, missä he ovat hyviä. Joidenkin on vaikea löytää itsestään hyviä ominaisuuksia, joten voit auttaa kertomalla, että asiat voivat olla hyvinkin pieniä ja maanläheisiä asioita. Joku muu saattaisi olla asiasta eri mieltäkin, mutta sillä ei ole merkitystä, riittää että nuori itse on sitä mieltä.

Toiseen neljännekseen pyydä kirjoittamaan vähintään 3 unelmaa tai haavetta eli siis asioita joita nuori haluaisi itselleen tulevaisuudessa.

Kolmanteen neljännekseen pyydä nuoria kirjoittamaan vähintään kolme asiaa, mitä ystävät sanoisivat hänestä.

Viimeiseen neljännekseen pyydä kirjoittamaan 3 asiaa, mitä tapahtuisi, jos tämä tilaisuus osoittautuisi hänen elämänsä parhaimmaksi tilaisuudeksi tähän mennessä.

Kun kaikki ovat vastanneet, pyydä nuoria jakamaan ne asiat, minkä haluavat jakaa muiden ryhmäläisten kanssa. Korosta, että ehdottomasti kaikkea ei tarvitse muille kertoa, alkuvaiheessa ei tarvitsekaan luottaa täysin ryhmän jäseniin.

2. Yhteistoiminnalliset kysymykset

Erinomainen harjoitus jäänsärkijänä. Virittää nopeasti ryhmäläiset mukavaan tunnelmaan.

Jaa oppilaille seuraavat kysymykset monisteena tai anna heille paperia ja lue itse kysymykset ja pyydä osallistujia laittamaan paperille ainoastaan varsinaiset vastaukset. Ohjeista vielä, että kannattaa laittaa paperille aina ensimmäinen mielikuva ja jos ei johonkin kohtaan keksi mitään, sekin on sallittua. Kysymysten määrää voi säädellä ryhmän, käytettävän ajan ja tilanteen mukaan, muutama kysymyksen voi olla riittävä ja kannattaa lisäillä aina ajankohtaisia ja tilanteeseen sopivia kysymyksiä.

1. Jos olisin koira, olisin	koska
2. Jos olisin auto, olisin	koska
3. Jos olisin laiva, olisin	koska
4. Jos olisin urheilulaji, olisin	koska
5. Jos olisin peli, olisin	koska
6. Jos olisin kirja, olisin	koska
7. Jos olisin sarjakuvahahmo, olisin	koska
8. Jos olisin satuolento, olisin	koska
9. Jos olisin tv-ohjelma, olisin	koska
10. Jos olisin lämpötila celciusasteissa, olisin	koska
11. Jos olisin säätila, olisin	koska
12. Jos olisin hyönteinen, olisin	koska
13. Jos olisin ruokalaji, olisin	koska
14. Jos olisin kala, olisin	koska
15. Jos olisin elokuvatähti, olisin	koska
16. Jos olisin sairaus, olisin	koska
17. Jos olisin sana, olisin	koska
18. Jos olisin laulu, olisin	koska
19. Jos olisin laulaja, olisin	koska
20. Jos olisin muumiperheen jäsen, olisin	koska
21. Jos olisin maalaus, olisin	koska
22. Jos olisin koru, olisin	koska
23. Jos olisin urheilija, olisin	koska
24. Jos olisin kieli olisin	koska
25. Jos olisin makeinen olisin	koska
26. Jos olisin historian suurhenkilö olisin	koska
27. Jos olisin urheiluväline olisin	koska
28. Jos pelkäisin jotakin, pelkäisin	koska
29. Jos olisin automerkki, olisin	koska
30. Jos olisin englanninkielinen sana, olisin	koska
- jne.

Kun ryhmäläiset ovat vastanneet, vastaukset jaetaan ryhmässä. Luonnollisesti taas korostus, että jokaisella on oikeus olla myös kertomatta vastaustaan johonkin kysymykseen.

3. Patsaat

Patsaat ovat erinomaisen mukava ja käyttökelpoinen tapa käsitellä ja esittää monitahoisia ja ristiriitaisiakin asioita. Patsastekniikkaa voi toteuttaa monella tavalla. Ryhmä voi valmistaa patsaan saattavilla olevasta materiaalista tai usein mukava tapa on se, että patsaan raaka-aineena ovat ryhmäläi-

set. Patsas voi olla myös puhuva eli se sanoo jonkin sanan tai lauseen, joka liittyy käsiteltävään teemaan. Patsaan ei tarvitse välttämättä olla staattinen vaan se voi sisältää myös liikettä.

Esimerkkinä nuorten osallisuusryhmä, joka oli koolla pohtimassa suunnitteilla olevan uuden asuinalueen rakennetta. Alkulämmittelyjen jälkeen ryhmät miettivät millainen olisi paska kaupunki. Pait-si paskan kaupungin ominaisuuksia nuorten piti esityksensä päätteeksi muodostaa ryhmäläisistään patsas, joka jollakin tapaa tiivistäisi nuorten tuotoksen.

Seuraavassa vaiheessa nuoret lähtivät miettimään arvojen kautta ideaaliasuinalueita ja esityksen lopuksi heidän piti tiivistää tuotoksensa hyvän kaupungin patsaaksi.

Toiminnallisten menetelmien käyttäminen on helppoa tempputasolla. Huonolla, pintapuolisella tavalla toteutettuna ne ovat kyllästyttäviä ja saavat aikaan vain ansaittua vastarintaa. Kannattaakin ehdottomasti perehtyä toiminnallisten menetelmien taustakäsityksiin. Sieltä menetelmiin saa syvyyttä ja laajuutta, joka näkyy ja kuuluu menetelmiä käytettäessä.

Erilaisia toiminnallisia menetelmiä muunnoksineen on valtavasti. Jokainen hyvä ryhmänvetäjä keräilee omaan työkalupakkiinsa itselleen sopivia menetelmiä. Parastaminen on ehdottomasti sallittua, hyvät työtavat kiertoon ja jatkojalostukseen.

2. Jotoskuntien osallisuusmallit

2.1 Jyväskylän osallisuusmalli

Osallisuuskasvatus on yksi keskeisistä nuorisotyön palvelukokonaisuuksista Jyväskylässä. Sen välittömänä tavoitteena on aikaansaada nuorille tunne osallisuudesta, kuulumisesta johonkin ja vaikuttamisesta sekä lisätä tietoa nuorten omista vaikuttamismahdollisuuksista. Osallisuuden tunteen synnyn myötä tuetaan nuorten kasvua itsestään, ympäristöstään ja yhteiskunnasta kiinnostuneiksi, aktiivisiksi kansalaisiksi. Osallisuus on periaate, jonka mukaan nuorisopalvelujen toimintaa toteutetaan.

Jyväskylän kaupungin osallisuuskasvatuksessa tavoitteena on edetä nuorisotutkijoiden määrittelemää osallisuusportaikkoa kohti ylintä toimintaosallisuuden astetta.

1. Lapsia ja nuoria kuunnellaan.
2. Lapsia ja nuoria kannustetaan ilmaisemaan mielipiteitään.
3. Lasten ja nuorten näkemykset otetaan huomioon.
4. Lapset ja nuoret ovat mukana päätöksenteossa.
5. Lapset ja nuoret jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa aikuisten kanssa.
(Isot, pitkän aikavälin hankkeet.)
6. Lapset ja nuoret päättävät sekä pohtivat, miten päätetty asia viedään käytäntöön.
(Pienet, lyhyen aikavälin hankkeet.)
7. Toimintaosallisuus: toiminta lähtee lasten ja nuorten tai heidän omikseen hyväksymistä ideoista, joiden pohjalta lapset ja nuoret suunnittelevat, päättävät toimintatavoista, toteuttavat ideoidensa teon/ toiminnan ja arvioivat onnistumistaan tai jos kyse on isosta hankkeesta, ovat jollain tavalla aktiivisessa asemassa mukana kaikissa vaiheissa, vaikka toteuttaminen tehtäisiin ammattityönä.
(Gretschel, Hanhivaara, Herranen, Honkasalo & Kiilakoski 2009.)

Osallisuuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä Jyväskylän kaupungin palvelualueiden ja valtuustoryhmien lapsi- ja nuorisovastaavien sekä Lasten Parlamentin kanssa. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta lasten ja nuorten huomioimisesta ja kuulemisesta heitä koskevissa asioissa.

Jyväskylän osallisuusmalli pyrkii tuomaan vaikuttamismahdollisuudet jokaisen lapsen ja nuoren ulottuville. Kaikissa Jyväskylän ylä- ja alakoulussa toimivat oppilaskunnat sekä nuorisotilojen vaikuttajaryhmät tekevät yhteistyötä lasten ja nuorten vaikuttamiskanavien Lasten Parlamentin (1.-6.-lk) tai nuorisovaltuuston (13-20-v) kanssa. Nuorisovaltuuston jakaman hankerahan avulla tuetaan koulujen ja nuorisotilojen yhteisöllisyyttä sekä nuorten omaa aktiivisuutta. Nuorten nettilehti Painovirhe tarjoaa kaikille nuorille mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin ja Aloitekanava.fi palvelu tuo ideoiden ja aloitteiden teon jokaisen nettiä käyttävän ulottuville.

Kuvio 1. Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet Jyväskylässä. Opetuspalvelut vastaa Lasten Parlamentin toiminnasta ja nuorisopalvelut nuorisovaltuuston toiminnasta. Käyhkö 2009

Jyväskylän nuorisovaltuuston synty

Vaikuttajanuoria ei Jyväskylän kaupungin, Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpilahden yhdistyminen vuoden 2009 alussa yllättänyt. Jyväskylän Nuorten Foorumin ja Jyväskylän maalaiskunnan Nuorten Äänen nuoret vahvistettuna korpilahtelaisilla nuorilla olivat nuorisajohtajan kokoon kutsumina mietineet uuden kunnan vaikuttamismallia jo usean kuukauden ajan. Suunnitteluryhmän tavoitteena oli hioa nuorille uuteen kuntaan uusi ja entistä ehompi vaikuttamismalli. Vaikuttamismallia luodessa nuoret kokivat olennaisiksi asioiksi

1. säilyttää hyvät käytännöt, kuten hankeraha
2. tehdä "uusi malli", joka ei kannu kummankaan vanhan nimeä
3. rakentaa malli, joka tavoittaa mahdollisimman monen nuoren.

Keväällä 2009 Jyväskylän kaupunginvaltuusto päätti nuorisovaltuuston perustamisesta ja syksyllä 2009 nuorisovaltuusto (nuva) aloitti toimintansa 38 nuoren voimin. Nuoret valittiin Jyväskylän yläkouluista (10 paikkaa), ammatillisista oppilaitoksista (7 paikkaa), lukioista (9 paikkaa) ja nuorisotiloista (10 paikkaa) sekä vapailta paikoilta (4), jotka oli tarkoitettu toiminnasta kiinnostuneille nuorille jotka eivät voineet tulla valituksi muuta kautta. Näin saatiin koottua nuorisovaltuusto, joka edustaa kattavasti 13-20-vuotiaita jyväskyläläisiä ja jonka jäsenillä on pääsääntöisesti taustayhteisö (koulu/nuorisotila), jonka kanssa käydä vuoropuhelua. Nuorisovaltuusto ei saa olla vain pienen porukan puuhastelua vaan sen tulee edustaa kaikkia kaupungin nuoria.

Jyväskylän nuorisovaltuusto kokoontuu kerran kuukaudessa, järjestää kaksi huippukokousta vuositain ja jakaa rahaa nuorten omille hankkeille (v. 2009 20 000 euroa). Nuorisovaltuustolla on hallitus joka valmistelee asioita, toimikunnat jotka työstävät asioita eteenpäin sekä edustajat Jy-

väskylän nuorisolautakunnassa ja nuorisovaltuustojen edustajistossa. Nuorisovaltuuston tehtävänä on parantaa nuorten vaikuttamismahdollisuuksia, huolehtia että nuoria kuullaan heitä koskevilla asioilla ja toimia sanansaattajana nuorten ja päättäjien välillä. Nuorisovaltuusto järjestää keskustelutilaisuuksia, ottaa kantaa (mm. lehtikirjoituksin ja julkilausumin) ja tekee esityksiä ja ehdotuksia nuoria koskevilla asioilla. Lisäksi se kannustaa kaikkia nuoria tekemään, vaikuttamaan ja ajattelemaan itse.

Haasteita ja mahdollisuuksia

Jyväskylän nuorilla on hyvät vaikuttamismahdollisuudet. Nuorisovaltuustolla on kaupungin johdon mandaatti toimia ja iso joukko aktiivisia nuoria on tarttunut toimeen nuorisovaltuustossa. Kuitenkin nuorisovaltuuston toiminta on vielä pilottivaiheessa ja edessä on paljon sekä mahdollisuuksia että haasteita.

Nuorisovaltuusto – jokaiselle jotakin?

Toiminnassa on mukana 38 aktiivista, vaikuttamishaluista nuorta, joiden ikähaitari on 13–19 ikävuoteen. Edustajia on ammatillisista oppilaitoksista, lukioista ja yläkouluista ja nuorisotiloilta. Nuvan jäsenten intressit ovat erilaiset ja haasteena on luoda toimintamalli, jossa monenlaisia asioita saataan eteenpäin muun muassa toimikuntien avulla. Toisaalta myös yhteishengen luominen on tärkeää, joten nuorisovaltuuston ryhmyttämiseen tulee käyttää resursseja.

Demokraattiset valinnat

Kouluilta ja nuorisotiloilta on valittu edustajat nuorisovaltuustoon ja käytännöt ovat olleet hyvin erilaisia. Tavoitteena on että jatkossa valinnat nuorisovaltuustoon tapahtuvat demokraattisesti, niin että kaikilla nuorilla on yhtäläinen mahdollisuus tulla valituksi nuorisovaltuustoon.

Jokaisen nuoren ääni kuuluville

Jyväskylän nuorisovaltuusto on koottu koulujen ja nuorisotilojen edustajista, joilla on velvollisuus keskustella taustatahonsa kanssa. Käytännössä siis esimerkiksi Kuokkalan koulun edustajan tulee toimia yhteistyössä Kuokkalan koulun oppilaskunnan ja sen hallituksen kanssa. Haasteena on luoda toimivia käytänteitä tiedonkulkuun nuorisovaltuuston ja muiden nuorten välillä.

Nuorten näköistä vaikuttamista?

Kun nuorisovaltuustosta tuli osa kaupungin virallista päätöksentekoa, se sai tunnustetun aseman edustaa kaikkia kaupungin nuoria. Uhkana on että toivomuksia, lausuntoja ja mielipiteitä odo-

tetaan eri tahoille niin paljon, ettei omaehtoiselle toiminnalle jää sijaa. Nuorten vaikuttamisen kuuluu olla nuorten näköistä ja ohjat heidän omista käsistään.

2.2 Oulun osallisuusmalli

Lähtökohtia ja tavoitteita

Oulun kaupungissa on luotu nuorisotoimen ja opetustoimen yhteistyönä nuorisovaikuttamisen malli, jolla edistetään lasten ja nuorten osallistumista ja lisätään heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan. Kaupunginhallituksen päätöksen mukaisesti vastuu mallin koordinoinnista ja toiminnan organisoinnista on nuorisoasiainkeskuksella.

Oululainen osallisuuden mallin keskeinen lähtökohta on eri hallintokuntien toimijoiden yhteistyö. Nuoriso- ja opetustoimen edustajat tekevät jatkuvaa yhteistyötä tavoitteena osallisuuden mahdollisimman kattava toteutuminen. Onnistuneen yhteistyön yhtenä kulmakivenä on myös johdon tuki. Voidaankin sanoa, että yksi vahvuus Oulun mallin taustalla on ollut se, että osallisuudella on ollut koko ajan sekä keskusjohdon kuin myös nuoriso- ja opetustoimen johdon varaukseton tuki.

Oulun malli sisältää kuntaorganisaatioille ehkä hieman vieraan ajattelutavan: ei kilpailla yhteisistä resursseista kynsin hampain ajatellen, että se, mikä tulee toiselle hallintokunnalle, on toiselta pois. Me uskomme ja olemme käytännössä havainneet, että aito yhteistyö ei ole keneltäkään pois, vaan se voi päinvastoin hyödyttää kaikkia toimijoita.

Tavoitteena on lisätä nuorten vertaisvaikutusmahdollisuuksia. Kun nuoret suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat projektinsa itse, on perusteltua olettaa, että tällainen tapa vaikuttaa asioihin on huomattavasti tehokkaampi kuin ylhäältä päin ohjattu aikuisten toteuttama interventio. Nuorten oma viidakkorumpu vie asiaa yleensä paremmin ja vaikuttavammin perille kuin aikuisten toteuttama massiivinen kampanja.

Mallimme lähtee yhdessä toimimisen ja tekemisen periaatteesta. Tämä on omiaan ikään kuin sivutuotteena kasvattamaan nuorten sosiaalista pääomaa ja tukemaan sosiaalisesti kestävästä kehityksestä. Eri-ikäisten nuorten toimiminen yhdessä kouluasteista ja hallintokunnista riippumatta tuo usein myös synergiaetuja. Ideaalina on näin rakentaa koko kaupungin kattava turvaverkko, jossa pelisäännöt olisivat pitkälti yhtenevät ja nuorten rooli kaikilla tasoilla keskeinen. Perinteisissä projekteissa käy usein niin, että tuotetut tulokset unohtuvat jonnekin niin, ettei niillä ole mitään vaikuttavuutta. Oulun mallissa vaikuttaminen päättäjiin ja tulosten levittäminen mahdollisimman laajalle nähdään yhtenä keskeisenä elementtinä.

Tärkeänä tavoitteena on nuorten osallisuus- ja ympäristötietoisuuden lisääminen. Oulun mallissa

kestävä kehitys on paitsi keskeinen työkalu myös päämäärä. Prosessityöskentelyn tavoitteena on yhdessä toimien luoda lapsille ja nuorille turvallinen, aktiivisuutta ruokkiva elinympäristö ja terve arvo maailma. Parhaiten nuori voi toimia ympäristön hyväksi vertaisryhmissä, joissa asioihin on oikeasti mahdollista vaikuttaa.

Vaikuttaminen samastetaan usein jonkin asian vastustamiseen. Vastustaminen taas koetaan negatiivisena, ja siihen saattaa joskus sisältyä arveluttaviakin piirteitä. Usein on kuitenkin niin, että tyytyväisyys on kehityksen loppu ja rappeutumisen alku. Siksi ongelmien esiin nostaminen ja ns. aktivismi ovat välttämättömiä, jotta asioita voitaisiin edistää. Toisaalta vaikuttamisen ei aina tarvitse lähteä suuresta ongelmasta tai epäkohdasta, vaan vaikuttaa voi myös puolustamalla jotain hyväksi havaittua tai tuomalla esiin asioita, jotka ovat onnistuneet.

Oulun mallissa vaikuttaminen on muuttunut yhä arkipäiväisemmäksi ja tullut entistä lähemmäksi tavallista nuorta. Osallisuudessa on tärkeää korostaa, että yksilöt voivat vaikuttaa omiin ja yhteisönsä asioihin niin arkisissa kuin laajoissa yhteiskunnallisissa ja jopa globaaleissa yhteyksissä. Siitä huolimatta oululaisen osallisuuden ei tarvitse olla suurta ja kaunista, se voi olla pieniä arkisia asioita nuoren omassa lähiympäristössä ja arjessa.

Oululaisen mallin periaatteena on, että toiminta lähtee nuorista itsestään ja että aikuisten tehtävänä on olla mahdollistajan ja valmentajan roolissa. Kun toiminnassa on otettu huomioon kaikki prosessityöskentelyn vaiheet, tekeminen viedään tulokselliseen päätökseen asti. Mallissa pyritään myös mahdollisimman hyvin ottamaan huomioon nuorten elämä maailma. Ympäristövastuullisen elämäntavan esimerkit löytyvätkin usein nuorten omasta arjesta ja lähiympäristöstä.

Teoreettinen tausta ja pedagogiset ratkaisut

Ajattelumme lähtökohtana on vanha sananlasku: Minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa. Nuoret on saatava mahdollisimman varhain tietoisiksi omasta elinympäristöstään, siitä, mistä turvallinen ja ekologisesti kestävä ympäristö rakentuu. Nuorten on myös opittava, että heidän omat valintansa ja tekonsa voivat parantaa tai huonontaa ympäristöä.

Hienosti sanottuna teoreettinen lähtökohtamme on sosiokonstruktiiivinen. Jokainen nuori luo itse oman maailmansa, mutta ei tyhjiössä vaan yhdessä ympäristönsä kanssa. Tietoa ja taitoa ei voi laipioda nuoren päähän, vaan jokainen nuori valitsee tiedonvirrasta itselleen parhaiten sopivat osat yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Osallisuus ja oppiminen eivät siis koskaan tapahdu pelkästään yksilön pään sisällä vaan aina myös osana ympäristöä. Siksi toimintamallimme perustuu yhteisöllisyyteen ja yhteistoiminnallisuuteen. Minkä nuori osaa ryhmän jäsenenä, sen hän osaa pian myös yksilönä.

Toisaalta lähtökohtamme on hyvin käytännöllinen. Uskomme, että nuorten kanssa toimiessa puheil-

la ei ole niinkään suurta merkitystä kuin teoilla. Osallisuus on enemmän pieniä arkipäivän tekoja kuin suuria juhlapuheita ja julkilausumia.

Oululainen osallisuus käytännössä

Osallisuusmallisamme työ lähtee peruskouluikäisten osalta aluepohjalta. Kaupunki on jaettu 11 alueeseen, joista jokaisella toimii oma ryhmä. Alueen kouluista valitaan jäsenet osallisuusryhmiin, jotka koulutetaan ja ryhmytetään 2 päivän kestoisilla leireillä. Ryhmäläisten valinta on koulujen vastuulla ja kouluja on ohjeistettu siihen että ryhmät olisivat mahdollisimman heterogeenisiä eli vastaisivat läpileikkausta alueen nuorista. Jokaisessa ryhmässä on 20-30 eri-ikäistä nuorta (10-16v).

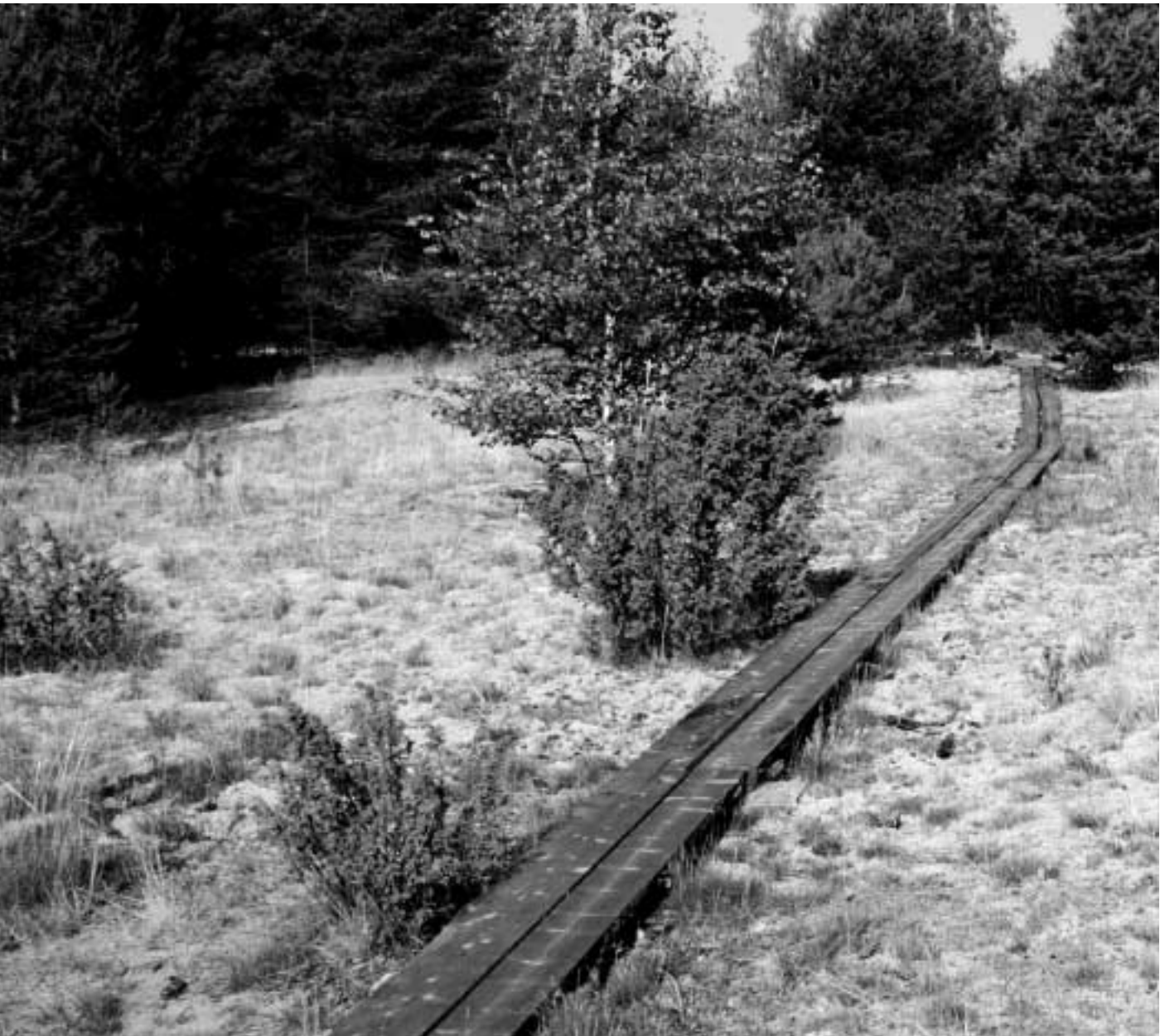
Peruskouluikäisten osalta malli toimii sujuvasti mutta ongelmana ovat olleet toisen asteen opiskelijat. Toisen asteen opiskelijoiden osallisuusmahdollisuudet taataan nuorisovaltuusto tyyppisellä "Voorumilla". Voorumiin valitaan yleisillä nuorisovaaleilla edustajisto, joka kokoontuu itseohjautuvasti. Voorumi tekee aloitteita, nimeää edustajia lautakuntiin jne. toimintasuunnitelmansa mukaisesti. Aikuisista nuorisotoimen osallisuusvalmentaja koordinoi Voorumin toimintaa. Ensimmäiset Voorumi-vaalit järjestetään joulukuussa 2009 ja ensimmäinen Voorumi aloittaa toimintansa keväällä 2010. Millaisia muotoja Voorumin työskentely tulee saamaan, on vielä avoinna.

Ryhmien käytännön työskentely ja kokoontumiset tapahtuvat yleensä alueen nuorisotiloissa ja kokousten vetämisestä ja dokumentoinnista vastaa ryhmälle nimetty nuoriso-ohjaaja. Osallisuusryhmät kokoontuvat tarpeen mukaan noin kerran kuukaudessa. Kaikki Oulun 12 vaikuttajaryhmää kokoontuvat jatkossa kerran vuodessa kaupunkikokoukseen.

Ensimmäinen kaupunkikokous järjestettiin helmikuussa 2009 ja se oli näyttävä ja onnistunut. Porvoon valtiopäivien 200-vuotisjuhlan hengessä järjestetty kokous oli juhlava, jatkossa ilme on varmasti arkisempi. Kaupunginteatterin suurella näyttämöllä järjestettyä kokousta oli seuraamassa yli 500 nuorta kaikista Oulun kouluista ja lisäksi kutsuvieraina aikuisia. Kokous avattiin juhlallisesti presidentin kokoukselle lähettämällä tervehdyksellä. Itse kokouksessa nuorilla oli pääosa ja 35 varsinaisen kokousedustajan lisäksi äänessä olivat yleisön nuoret kysymyksineen. Nuorille oli luvattu 5000 euroa parhaan esityksen toteuttamiseksi, mistä äänestettiin lopuksi. Tilaisuus päättyi juhlavasti tilaisuutta varten tehdyn osallisuusvideon yhteislauluun ja soittoon.

Aikuisten ja jopa päättäjien kunniaksi on sanottava, että he osasivat pitää suunsa kiinni ja antaa nuorten äänen kuulua. Oikeastaan ainoa suuri miinus oli videoinnin epäonnistuminen. Kokous oli tarkoitus lähettää netin kautta suorana kaikkiin kouluihin, mutta valitettavasti tekniset ongelmat pilasivat näkyvyyden suurelta osin.

Tarkoitus on, että osallisuusryhmät tuovat jatkossakin kaupunkikokouksen päätettäväksi oman alu-

eensa asioita. Erityisen tärkeää on, että asioiden valmisteluun ovat päässeet vaikuttamaan alueen kaikki nuoret. Osallisuusryhmät tekevät siis ennen kokousta alueensa kouluilla ja nuorisotaloilla kartoituksia, kyselyjä ja toimintapäiviä, joissa kerätään materiaalia osallisuusryhmien työskentelyyn. Osallisuusryhmät käsittelevät ja priorisoivat kerätyn materiaalin ja tuovat keskeiset tulokset kaupunkikokouksen käsittelyyn.

Toimintamme tarkoituksena on viedä työskentely ruhonjuuritasolle, niin että ihannetapauksessa alueen jokainen nuori olisi mukana jossain vaiheessa. Esimerkiksi niin että vaikuttajaryhmä on suunnittelemassa alueen kouluilla toteuttavan kestävän kehityksen päivän, on mukana toteuttamassa sitä, kerää kouluilta saadut tuotokset ja ryhtyy niiden pohjalta tarvittaviin toimenpiteisiin. Tieto toimenpiteistä menee takaisin kouluille, jolloin jokainen alueen nuori on voinut vaikuttaa ja on tietoinen toiminnasta.

Osallisuusryhmiä koordinoi nuorisasiankeskuksen palkkaama osallisuusvalmentaja yhteistyössä opetustoimen ohjaavan opettajan (vastuullinen vaikuttaminen) sekä koulujen oppilaskuntia ohjaavien opettajien kanssa. Lisäksi nuoriso- ja opetustoimen henkilöistä on koottu osallisuusryhmien toimintaa kehittävä ja tukeva ohjausryhmä Osku.

Oululainen yhdessä tekemisen malli on dynaaminen ja jatkuvasti kehittyvä, ja sen tavoitteet on tietoisesti asetettu korkealle. Vielä emme tiedä itsekään, mitä kaikkea yhteistyö on tuottanut. Tähän astiset kokemukset yhteistyöstä ovat rohkaisevia. Meidän aikuisten kannalta haasteena voi nähdä toiminnan laajentamisen myös muihin hallintokuntiin, kuten liikunta-, sosiaali-, terveys- ja ympäristötoimiin.

2.3. Tampereen osallisuusmalli

Strategiassa otetaan huomioon lasten ja nuorten osallistuminen

Tampereen hallintomallissa on kolme kivijalkaa: pormestarimalli, tilaaja-tuottajamalli ja asukkaiden osallistumisen kehittäminen. Osallistumisen - kuntademokratian kehittäminen kuuluu muun muassa valtuuston puheenjohtajalle, pormestarille ja apulaispormestarille sekä lautakuntien puheenjohtajille. Kehittämisestä vastaa koko kaupungin tasolla kuntademokratiayksikkö yhteistyössä muun muassa nuorisopalvelujen kanssa. Valtuustokauden 2009 – 2012 tärkeimmäksi asiaksi on nostettu lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Kevään 2009 aikana laadittiin uusi kaupunkistrategia, Tampere virtaa. Muita ohjaavia asiakirjoja ovat mm. palvelu- ja tuotantostrategiat, tilaajan ja tuottajan tekemät palvelusopimukset ja vuosisuunnitelmat.

Tampereen kaupunginvaltuusto hyväksyi 23.5.2007 Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman, jossa yhtenä tavoitteena on lasten ja nuorten osallisuuden kehittäminen. Tampere on lasten ja nuorten kaupunki, jossa lapsuus ja nuoruus tunnustetaan ja otetaan huomioon arvokkaana ikävaiheena. Lapsilla ja nuorilla on oikeus ikänsä mukaiseen, monipuoliseen ja hyvään palveluun. Heillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa sekä oikeus hyvinvointiin ja suojeluun niiden kaikissa muodoissa. Arvoina ovat turvallisuus, osallisuus, luovuus ja arvostus. Osallisuuteen liittyen lapsilla ja nuorilla on oikeus osallistua ja tulla kuulluksi heille merkityksellisellä tavalla sekä yksilöinä ja ryhmänä. Erityinen vastuu kuulemisesta on lapsen kasvu- ja kehitysyhteisöissä toimivilla aikuisilla. Kehittämishaasteina ovat kaikkien lasten ja nuorten kuuleminen, alueellisen vaikuttamisen kehittäminen, oppilaskuntatoiminnan kehittäminen ja osallisuuden tukeminen järjestötoiminnassa.

Tampereen pormestari antoi 30.4.2008 kaupunginvaltuuston linjauksen pohjalta pysyvää määräyksen, jonka mukaan lapsinäkökulma on otettava huomioon kaikessa päätöksenteossa. Tämä edellyttää sitä, että päätöksentekijöillä on ratkaisuja tehdessään tietoa niiden vaikutuksista lapsiin, erityisesti kaupunkikehityksen kannalta strategisesti merkittävässä asioissa.

Suomen ensimmäinen kunnallinen lapsiasiamies tukee omalta osaltaan lasten ja nuorten osallisuus-

den edistämistä. Pormestari perusti kesällä 2008 Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman seurantar ryhmän, joka seuraa ja arvioi lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman toteutumista, raportoi siitä ja päivittää ohjelmaa tarpeen mukaan.

Kaupungissa on kehitetty erillisiä rakenteita lasten ja nuorten osallisuudelle, mm. oppilaskunnat, alueellinen vaikuttaminen, Lasten Parlamentti ja Nuorisofoorumi. Jo luotuja osallisuuden rakenteita kehitetään edelleen. Tampere kaupunki arvostaa lapsia ja nuoria oman elämänsä asiantuntijoina. Tamperealaisella osallisuustoiminnalla toivotaan saavutettavan asenteita, jotka mahdollistavat ja kannustavat lasten ja nuorten kasvun aktiiviseen kansalaisuuteen niin että osallisuus on osa kaikkien tamperealaisten lasten ja nuorten arkea.

Kuvio 2. Osallistumisen tasot Tampereella

Kaupunkitasolla alueellista vaikuttamista edistetään kuntademokratian vastuualueen koordinoimien alueellisen osallistumisen ja vaikuttamisen kanavien Alvareiden kautta. Alvareiden kautta asukkaat saavat tietoa oman alueensa asioista ja pystyvät vaikuttamaan asuinympäristönsä ja palvelujen suunnitteluun. Alvari tarjoaa erilaisia osallistumismuotoja. Alue-Alvari on asukkaista ja järjestöjen edustajista koottava alueellinen työryhmä, joka käsittelee monipuolisesti alueen asioita ja antaa niistä kannanottoja. Alueellista toimintaa koordinoivat kaupungin konsernihallinnon kuntademokratia-yksikössä työskentelevät vuorovaikutussuunnittelijat.

Tampereen kaupungilla on myös sähköisen kuulemisen tapoja. Kansalaiskioski, sähköisen kuntalaisaloitteen teon mahdollisuus ja erityisesti sähköinen asioiden valmistelufoorumi Valma edistävät hallinnon avoimuutta ja kuntalaisten kuulemista verkon välityksellä. Seudullista sähköistä palautejärjestelmää pilotoidaan. Verkko tarjoaa myös mahdollisuuden tavoittaa nuoria verkon toimintaympäristöissä ja toimia näin välillisesti vertaisohjauksen mahdollistavana kohtaamispaikkana.

Nuorten Tampere -verkkoportaali on tamperealaisten nuorten oma internetsivusto, johon myös nuo-

ret tuottavat sisältöä. Sivustoa kehitetään yhdessä käyttäjien kanssa. Kevään 2009 aikana käynnistettiin nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden digitalisointihanke, joka avulla on kehitetty erityisesti nuorten vertaistiedotustoimintaa ja käynnistetty tiittävästi ensimmäisenä kaupunkina Suomessa nuorten online-palveluneuvontapiste Deski. Nuorista koostuva verkkotoimitusryhmän toiminta tukee myös edellä mainittua tavoitetta vertaistiedotuksen kehittämistä.

Lasten osallisuus

Tampereen Lasten Parlamentin toiminta vuodesta 2004 alkaen on osa nuorisopalvelujen toimintaa ja sitä ohjaa nuoriso-ohjaaja. Se on vakiinnuttanut vuosien varrella paikkansa kaupungin organisaatiossa, nuorisopalvelujen toiminnassa ja osana koulujen oppilaskuntien toimintaa. Toiminta on suunnattu 7-12 -vuotiaille lapsille.

Kaikissa Tampereen alakouluissa on oppilaskuntatoimintaa. Kaikkien alakoulujen oppilaskuntien hallitusten edustajat kokoontuvat kahdesti vuodessa suurkokoukseen. Suurkokouksissa päätetään Lasten Parlamentin toiminnasta, 10 000 euron toimintarahasta, myönnetään stipendejä, seurataan lapsiin liittyviä ajankohtaisia asioita Tampereella sekä otetaan aloitteita vastaan.

Suurkokous valitsee myös 15-jäsenisen hallituksen, joka toimii Tampereen Lasten Parlamentin virallisena edustajistona. Se tekee aloitteita, antaa lausuntoja ja ottaa asioihin kantaa sekä osallistuu erilaisiin työryhmiin edustaen kaikkia tamperelaisia lapsia.

Nämä toiminnot tapahtuvat tiiviissä yhteistyössä alakoulujen oppilaskuntien hallitusten sekä toimintaa ohjaavien opettajien kanssa. Oppilaskunnat toimivat Tampereen kaikissa alakouluissa. Lasten osallisuudesta vastaava nuoriso-ohjaaja järjestää oppilaskuntien hallituksille ryhmätyö- ja suunnittelupäiviä sekä koulutusta tarvittaessa niin oppilaskuntien hallitusten jäsenille kuin niitä ohjaaville opettajillekin.

Lisäksi Tampereen Lasten Parlamentin toiminta pyrkii tuomaan osallistavaa toimintaa ja lapsen äänen kuuluviin myös vapaa-aikaan. Lasten parlamentin alueelliset toimikunnat toimivat alueiden nuorisokeskuksissa. Toimikuntia ohjaa nuoriso-ohjaaja yhdessä nuorisokeskuksen henkilökunnan kanssa. Alueelliset toimikunnat ovat avoimia kaikille 7-12 -vuotiaille alueen lapsille ja ne toimivat kukin tavallaan. Toimikuntien toiminnalla pyritään lapsille saamaan myönteisiä vaikuttamisen ja osallisuuden kokemuksia niin, että lapset itse pystyisivät huomaamaan tehdyn työn tulokset jo lyhyellä aikavälillä. Näin pyritään myös korostamaan oman asuinalueen merkitystä ja jokaisen mahdollisuutta vaikuttaa siihen oman toimintansa kautta. Toimikunnat tekevät aloitteita, järjestävät asukasiltoja ja muuta vapaa-ajan toimintaa alueilla, osallistuvat alueen kehittämiseen työryhmissä ja ovat yhteistyössä alueen koulujen oppilaskuntien hallituksiin.

Tampereen Lasten Parlamentin tärkeimpiä tehtäviä jatkossa on kehittää jo olemassa olevia raken-

teita ja vastata muutostarpeisiin. Haasteeksi koetaan laaja-alaisempi Lasten Parlamentin toiminta mahdollisimman monelle tamperelaiselle lapselle vaikuttamisen kanavana.

Nuorten osallisuus

Nuorten osallisuudesta vastaava nuoriso-ohjaaja tekee tiiviistä yhteistyötä oppilaskuntien ja Tampereen Nuorisofoorumin kanssa. Tampereen Nuorisofoorumin toiminta on kymmenen vuoden aikana on vakiintunut kiinteäksi osaksi tamperelaista nuorten osallisuutta niin oppilaitoksissa kuin nuorten äänen edustajana kaupungin päätöksenteossa. Tampereen Nuorisofoorumi saa vuosittain 10 000 euron toimintarahaa. Toimintaa pyritään laajentamaan ja tavoitteena on antaa suuremmalle joukolle tamperelaisia nuoria mahdollisuuden päästä vaikuttamaan. Erilaisia toimintatapoja kokeillaan nuorten äänen saamiseksi päättäjien tietoisuuteen esim. vuonna 2008 järjestettiin lukiolaisille pormestareiden kyselytunti. Sen valmisteluihin pystyi jokainen lukiolainen osallistumaan, sillä valmistelutyö tehtiin yhteiskuntaopin tunneilla. Nuorten osallisuustoiminnan tavoitteena on saada mahdollisimman monen nuoren ääni kuuluviin kaupungin päätöksenteossa. Nuorisofoorumilla on yhdyshenkilöt valtuustoryhmissä ja tätä yhteyttä tulee tulevana vuosina kehittää toimivammaksi.

Tampereen Nuorisofoorumin toiminta on kiinteästi sidoksissa Tampereen vuosiluokkien 7.-9. koulujen sekä toisen asteen oppilaitosten oppilaskuntatoimintaan. Näitä oppilaitoksia Tampereella on 38. Toimintaa pyritään tulevana vuosina laajentamaan kaikkiin toisen asteen oppilaitosten oppilaskuntiin. Vuoteen 2008 saakka mukana ovat olleet toisen asteen ammatillista oppilaitoksista vain Tampereen ammattiopiston oppilaitokset. Jotos-hankkeen avulla keskitytään toisen asteen oppilaskuntayhteistyön laajentamiseen Tampereella.

Nuoriso-ohjaaja ja foorumin hallitus pitää yhteyttä kohderyhmänsä oppilaitosten oppilaskuntien hallituksiin ja niiden ohjaaviin opettajiin. Tapaamisia ja koulutuksia järjestetään aina tarvittaessa. Hallitus järjestää kaksi kertaa vuodessa suurkokouksen Tampereen kaupunginvaltuuston istuntosalissa, jonne kutsutaan kaksi äänivaltaista edustajaa suurkokoukseen kaikista kohderyhmän oppilaskunnista. Hallituksen toimikausi on koulun lukuvuoden mittainen. Oppilaitosten valintatavan kirjavuuden vuoksi tiedossa ei ole, kuinka demokraattinen suurkokousedustajien valinta eri oppilaitoksissa on.

Nuorisofoorumin hallitus järjestää oppilaskuntien tapaamisia sekä koulutuksia oppilaskuntien edustajille. Tapaamisia järjestetään kaksi kertaa vuodessa, yksi koko kaupungin oppilaskunnille toinen viittä perusopetuksen yhteistoiminta-aluetta mukaillen. Käsiteltävät asiat tulevat oppilaskuntien hallituksilta. Tapaamisissa tehdään tarpeen mukaan yhteisiä esityksiä ja aloitteita, joita vieään suurkokouksen kautta päättäjille. Oppilaskuntatapaamisten ansiosta mm. Tampereen kaupungin yläkoulut sekä lukiot saavat vuodesta 2009 alkaen oppilaskunnilleen toimintarahaa 125 – 200 euroa / vuosi.

Nuorisofoorumin kautta voi myös itse tekemällä vaikuttaa. Nuorisofoorumin hallitus pitää tärkeänä, että nuoret saavat itse järjestää tapahtumia. Näin voivat osallistua myös ne nuoret, joita eivät muutoin halua osallistua ja "virallisesti" vaikuttaa. Syksyllä 2007 aloitti ensimmäinen Nuorisofoorumin nuorten tapahtumaryhmä. Ryhmäläiset käyvät puolen vuoden koulutuksen (yleisötapahtuman järjestämisen perusteet, ääni- ja valokoulutus, lupa-asiat jne.). Päättötyönä ryhmä järjestää oman tapahtuman. Vuoden 2009 alussa aloitti jo neljäs Nuorisofoorumin tapahtumaryhmä.

Hyvä käytäntö nuoret lauta- ja johtokunnissa

Nuorisofoorumi ja Lasten Parlamentti saivat kokeiluluontoisesti syyskauden 2004 ajaksi läsnäolo- ja puheoikeuden lapsia ja nuoria koskevissa asioissa kulttuuri- ja vapaa-aikalautakuntaan sekä koulutuslautakuntaan. Nuorisofoorumista osallistui kokoukseen kerrallaan yksi jäsen. Uuden osallistumismallin jatkamisesta Nuorisofoorumin osalta päätettiin kaupunginhallituksen kokouksessa 27.6.2005. Nuorisofoorumi nimeää kaksi varsinaista jäsentään puolivuotiskaudeksi kerrallaan edustajikseen läsnäolo- ja puheoikeudella kasvatus- ja opetuslautakunnan, kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan, osaamis- ja elinkeinolautakunnan, päivähoidon ja perusopetuksen johtokunnan sekä toisen asteen koulutuspalvelujen johtokunnan kokouksiin käsiteltäessä lapsia ja nuoria koskevia asioita 1.9.2005 alkaen vuoden 2006 loppuun.

Kaupunginhallitus päätti 27.11.2006 Nuorisofoorumin aloitteen mukaisesti, että Nuorisofoorumi nimeää kaksi varsinaista jäsentään puolivuotiskaudeksi kerrallaan edustajikseen läsnäolo- ja puheoikeudella uuden organisaatiomallin mukaisesti lasten ja nuorten palvelujen lautakuntaan, sivistys- ja elämänlaatu- ja palvelujen lautakuntaan, osaamis- ja elinkeino-lautakuntaan sekä päivähoidon ja perusopetuksen johtokuntaan, kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen johtokuntaan ja toisen asteen koulutuksen johtokuntaan, että edustajat voivat osallistua seuraavat kaksi vuotta mainittujen toimielinten kokouksiin, kun niissä käsitellään lapsia ja nuoria koskevia asioita. Kaupunginhallituksen 19.1.2009 tekemän päätöksen mukaan nuorten läsnäolo- ja puheoikeutta jatketaan vuoden 2010 loppuun saakka.

Päätöksentekijöillä tulee ratkaisuja tehdessään olla tietoa niiden vaikutuksista lapsiin, erityisesti kaupunkikehityksen kannalta strategisesti merkittävissä asioissa. Valmistelussa lapsia ja nuoria kuunnellaan tällä hetkellä aika epätasaisesti. Heidän kykyään ottaa kantaa asiaan voidaan aliarvioida. Lapsinäkökulma jää usein sivuun myös, jos valmisteluprosessi on lyhyt tai valmistelussa painavat vahvasti taloudelliset seikat.

Pormestarin pysyvää määrää sisältää kysymyksiä, jota viranhaltijat ja päätöksentekijät käyttävät kuin muistilistaa. Esitteen lisäksi viranhaltijoille sekä päättäjille järjestetään koulutusta asiasta. Tavoitteena on, että myös Nuorisofoorumia (hallitus, suurkokoukset sekä oppilaskuntien tapaamiset) käytetään enemmän asiantuntijana lapsia ja nuoria koskevissa asioissa jo siinä vaiheessa, kun asiat ovat valmisteilla. Toiveena on toimiva vuoropuhelu päättäjien ja nuorten kesken.

Lauta- ja johtokuntien puheenjohtajia rohkaistaan ottamaan huomioon kokouksiin osallistuvat nuoret. Nuorten roolia lauta- ja johtokunnissa tulee tukea. Heille tulee antaa tarvittavat perustiedot kaupungin hallinnosta ja kokoustekniikasta. Osallistumista lauta- ja johtokuntatyöhön pyritään laajentamaan siten, että saadaan useamman nuoren mielipide lauta- tai johtokunnan tietoon käsiteltävänä olevista asioista. Tässä tehdään yhteistyötä oppilaitosten (esim. yhteiskuntaopin tunnit) kanssa.

Lasten ja nuorten alueelliset vaikuttamiskanavat

Lasten ja nuorten alueellisia vaikuttamismahdollisuuksia kehitetään ja toteutetaan hallintokuntien välisenä yhteistyönä. Nuorisopalveluiden ja kuntademokratiayksikön yhteistyöllä etsitään optimaalisinta mallia alueellisten palvelufoorumien asiantuntijaryhmien sekä nuorten oman alueellisen vaikuttamiskanavan, Nuoriso-Alvarin välille. Sen tehtävänä on saattaa lähiympäristönsä kehittämistä kiinnostuneet lapset ja nuoret sekä kaupungin päättäjät samaan, alueelliseen tilaisuuteen, keskustelemaan lasten ja nuorten esille nostamista asioista. Nuoriso-Alvareita on toteutettu vuodesta 2005 lähtien.

Vuoden 2009 alusta lähtien Nuoriso-Alvareiden määrää on lisätty ja niitä järjestetään 2-3 kertaa vuodessa. Tapahtumien suunnittelusta vastaa tapahtumia varten kootut lapsi- ja nuorisoryhmät, joiden toiminnallisen päivän rakenteellinen sisältö ”elää” tapahtumasta ja alueesta riippuen.

Lasten ja nuorten alueellisia vaikuttamismahdollisuuksia edistetään myös kaupungin nuorisokeskusten talotoimikunnissa, jotka suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa nuorisotaloilla ja lähialueilla. Talotoimikunnat ovat saaneet perusteltuihin hankkeisiinsa ja pienimuotoisiin projekteihin erillishoitusta. Edellytyksenä on ollut nuorten omaehtoinen toimiminen.

Alueellisia osallisuusmahdollisuuksia pyritään edistämään myös Tampereen Lasten Parlamentin alueellisten toimikuntien sekä Nuorisofoorumin oppilaskuntatapaamisten kautta (ks. lasten ja nuorten osallisuus).

Kehittämishaasteita

Lasten ja nuorten osallisuustoimintaan tarvitaan kaupunginhallituksen tai vastaavan tahon nimeämä lasten ja nuorten poikkihallinnollinen osallisuustyöryhmä, jonka tavoitteena on ohjata ja kehittää lasten ja nuorten osallisuutta Tampereella.

Alueellisten rakenteiden eheyttämiseksi toimintoja tulee edelleen selkeyttää ja hakea eri toimintojen välisiä kiinnekohtia. Näin jo olemassa olevien rakenteiden vaikuttavuus paranee.

Oppilaskuntien ohjaavien opettajien työn tueksi tarvitaan riittävät ajalliset ja taloudelliset resurs-

sit sekä opetustoimen yhdyshenkilö, jonka tehtävänä on koordinoida oppilaskuntatoimintaa koko kaupungissa. Näin voidaan taata moniammatillisen osallisuusyhteistyön kehittyminen tulevaisuudessaakin.

Lopuksi

Me emme tiedä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Muuttujia on kerta kaikkiaan liikaa. On kuitenkin varmaa, että mitä kaikkea sitten tulossa onkin, lasten ja nuorten osallisuuden lisäämisellä on varmasti sosiaalinen tilaus. Tulevaisuuden maailmassa tarvitaan aktiivisia, osaavia ihmisiä. Sellaiseksi ei synnytä vaan kehitytään ympäristössä, joka tarjoaa pienestä pitäen malleja, miten toimia yhdessä muiden kanssa.

Esitellyt Jyväskylän, Oulun ja Tampereen Jotos-mallit ovat erilaisia, mutta ne pohjaavat samanlaiseen ajatteluun ja arvomaailmaan. Nuorten monipuolinen ja monitasoinen aktiivisuus on koko toiminnan keskipiste. Yhteistyötä tekevät aikuiset ovat mahdollistamassa nuorten toimintaa. Voisi hyvin kuvitella, että Jotos-kuntien osallisuusryhmien nuorille aktiivinen toiminta yhteiskunnassa ei ole mitenkään erityistä tai kummallista, vaan päinvastoin arkista ja itsestään selvää.

17-vuotiaana Mirja Tunkkari kirjoitti tavalla, joka on kenties valitettavan totta.

*”Tässä minä- ei kukaan
itseäni etsin
paikkaani haen
Minua ei hyväksytä lapseksi
minua ei hyväksytä aikuiseksi
Minut on unohdettu
nostettu hyllylle
tämä yhteiskunta tarvitsee
minua vasta tulevaisuudessa
vasta kun olen aikuinen
pyyhitään pölyt päältäni
ja minusta löydetään ihminen.
Siihen asti olen
minä- ei kukaan.”*

JOTOSLAISEN osallisuustominnan lähtökohtana on lasten ja nuorten omasta aktiivisuudesta nouseva yhdessä tekeminen ja tottuminen pienestä pitäen siihen, että jokaisella lapsella ja nuorella pitää olla oikeus ja mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnassa. Osallisuustoiminnan ideaalina olisi tilanne, jossa yhdenkään nuoren ei tarvitse tuntea olevansa ”ei kukaan” vaan päinvastoin jokaisella nuorella tulisi olla oikeus ja mahdollisuus tuntea itsensä aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi. Ideaalitaipauksessa jokainen JOTOSLAINEN nuori on minä- aktiivinen osallistuja.

Lähteet

Kaikem paree Tampere. Tampereen tasapainoinen kaupunkistrategia vuoteen 2016. 2005.

Tampereen kaupunki. 3.11.2009

http://www.tampere.fi/tiedostot/58f5pF51f/kaupunkistrategia_2005-2016.pdf

Kohti osallistuvaa toimintakulttuuria tamperelaisissa kouluissa, oppilaitoksissa ja nuorisotaloilla.

2004. Tampereen kaupunki. Koulutustoimialan raporttisarja 7/2004.

Lapsinäkökulma päätöksen tekoon –muistilista valmistelijoille ja päättäjille. Tampereen kaupunki 3.11.2009

http://www.tampere.fi/tiedostot/5DQpRQ0cN/Lapsinakokulma_esite_web.pdf

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki.

Opetushallitus. 2005. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Helsinki.

Savikko, R. 2005. Lautakuntakokeilun arviointia, Tampereen Lasten Parlamentin ja Tampereen Nuorisofoorumin edustajien sekä kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan ja koulutuslautakunnan jäsenten kokemuksia lasten ja nuorten osallistumisesta lautakuntatyöskentelyyn syksyllä 2004. Tampereen kaupunki 18.2. 2009 <http://www.tampere.fi/tiedostot/52nIsN93b/osallistumiskysely.pdf>

Tampereen kaupungin lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma. 2007. Tampereen kaupunki 18.2.2009

<http://www.tampere.fi/hallinto/ohjelmat/lapsijanuorisopoliittinenohjelma.html>

Tampereen kaupungin lukiokoulutuksen opetussuunnitelma. 2005. 3.11.2009

<http://www.tampere.fi/koulutusjaopiskelu/lukioopetus/opetussuunnitelma.html>

Tampereen kaupungin organisaatiokaavio. 2009. Tampereen kaupunki 3.11.2009

http://www.tampere.fi/tiedostot/5DRYt05w5/tampere_2009.pdf

Tampereen kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma. 2004. Tampereen kaupunki 3.11.1009

<http://www.tampere.fi/koulutusjaopiskelu/perusopetus/opetussuunnitelma.html>

Tampere virtaa. Tampereen kaupunkistrategia 2020. 2009. Tampereen kaupunki 3.11.2009

http://www.tampere.fi/material/attachments/5kC1W6Z6K/Tampereen_kaupunkistrategia.pdf

Jotos on maastovaellus, jossa tarpeelliset varusteet ja muona kannetaan itse mukana ja edetään pieninä ryhminä tehtävärastilta toiselle. Jotos on myös jälkijono ja Jyväskylän, Oulun ja Tampereen osallisuusprojekti, jonka tarkoitus on edistää lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia.

Lasten ja nuorten osallisuudessa ja osallisuusryhmien toiminnassa onkin hyvin toteutettuna paljon jotoksella oloa. Vaikka jälkijonot sulavat ja katoavat, oikein toteutetut osallisuusjotokset näkyvät kauan ja säilyvät kauan. Parhaimmillaan jäljet ajan kuluessa vahvistuvat ja tulevat vaikuttavimmaksi.

Oululaisen ohjaavan opettajan Jussi Tervosen pitkä kokemus lasten ja nuorten erilaisten osallisuusryhmien parissa on koottu tähän osallisuuskäsikirjaan. Lisäksi kirjassa esitellään JOTOS-kuntien osallisuusmallit.

Jotos-käsikirjassa on ajankohtaista tietoa lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseen. Malleja on helppo soveltaa ja muokata.